

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Leon Andrejka

17. pešpolk in delovanje Jerneja Andrejka

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Leon Andrejka

Mentorica: doc. dr. Jelena Juvan

Somentor: doc. dr. Damijan Guštin

17. pešpolk in delovanje Jerneja Andrejka

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

17. pešpolk in delovanje Jerneja Andrejka

Vojaška zgodovina dežele Kranjske je v 19. stoletju tesno povezana s 17. pešpolkom avstrijske vojske, ki je bil eden izmed 58 linijskih polkov. Velik del te enote so sestavljali Slovenci. Pretežno so bili to navadni vojaki in nižji ter rezervni oficirji. Pod avstrijsko cesarsko oblastjo so se borili na treh bojiščih v severni Italiji: pri Brescii, Solferinu in Custozzi. Še najbolj odmevna pa je bila okupacija Bosne in Hercegovine. Tudi zato, ker je natančen popis o bojih izšel v knjigi Jerneja Andrejka, ki se je tudi sam udeležil zasedbe te dežele. Tako kot celotni polk se je proslavil v bojih pri Jajcu in Livnu. Zaradi tega in tudi lojalnosti cesarski vojski je prejel deset odlikovanj. Vseskozi pa je bil zaveden Slovenec in je veliko pomagal svojim rojakom, ko je 14 let služboval na Dunaju. Veliko je naredil tudi za svoj rojstni kraj in tamkajšnjo okolico, zato so ga imenovali tudi za častnega krajana Rov.

Ključne besede: 17. pešpolk, avstrijska vojska, Jernej Andrejka, aneksacija Bosne in Hercegovine.

17th infantry regiment and the role of Jernej Andrejka

Military history of Carniola has been closely connected to the 17th infantry regiment, one of 58 line regiments of the Austrian army. The Slovenians were a major part of this military unit. Most of them were rank-and-file, lower-ranking officers or reserve forces officers. Under the flag of the Emperor they fought in three major battles in northern Italy: Brescia, Solferino and Custoza. The occupation of Bosnia and Herzegovina was the military campaign that echoed the most. One of the reasons for that was the fact that Jernej Andrejka, who also took part in this military campaign, described the battles for Bosnia and Herzegovina thoroughly in his book. Together with his infantry regiment, he reached fame at the battles in Jajce and Livno. Due to the abilities he had shown in these battles and his loyalty to the Imperial army he was awarded with 10 military prizes. Despite the fact he was loyal to the Emperor he remained loyal also to the Slovenians. He helped them a lot during his 14-year tenure in Vienna. He also did a lot for his birthplace. For that reason, he earned a title 'honourable citizen of Roava'.

Key words: 17th Infantry regiment, Austrian army, Jernej Andrejka, annexation of Bosnia and Herzegovina.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	9
2.1 Predmet in cilji	9
2.2 Postavljeni hipotezi	9
2.3 Uporabljen metodološki pristop in njegove omejitve	10
2.4 Struktura diplomskega dela	10
2.5 Temeljni pojem	10
3 SPLOŠNO STANJE V HABSBURŠKI VOJSKI 19. STOLETJA	12
3.1 Vojaške reforme na prelomu 19. stoletja	12
3.2 Začetki avstrijske množične armade	12
3.3 Heterogenost avstrijske monarhije	13
3.4 Popolnjevanje avstrijske vojske	13
3.5 Nova razdelitev nabornih okrožij	14
4 ANALIZA 17. PEŠPOLKA AVSTRIJSKEGA CESARSTVA	16
4.1 Ustanovitev polka	16
4.2 Pred prihodom na slovensko ozemlje	16
4.3 Pot in prihod v Ljubljano	17
4.4 Naborno okrožje	17
4.5 Privajanje na novo okolje	19
4.6 Struktura in organizacija polka	20
4.7 Narodnostna sestava moštva in oficirskega zbora	21
4.8 Odnos med vojaki in oficirskim zborom	25
5 BOJNA AKTIVNOST IN JAVNA SODBA O POLKU	27
5.1 Zgodnje obdobje prihoda na Kranjsko	27
5.2 Revolucionarno leto 1848	28

5.3 Bitka pri Solferinu 1859	31
5.4 Bitka pri Custozzi 1866	33
5.5 Zasedba Bosne in Hercegovine 1878	35
6 JERNEJ ANDREJKA IN NJEGOVO DELOVANJE V 17. PEŠPOLKU	37
6.1 Kmečki rod	37
6.2 V vojaški službi	38
6.3 Vloga v zasedbi Bosne in Hercegovine	40
6.4 Vojaška napredovanja in odlikovanja	43
6.5 Navezanost na domače kraje	45
7 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN ZAKLJUČEK	47
8 LITERATURA	49

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Etnična razdelitev poklicnih častnikov leta 1910 za celotno Avstro-Ogrsko v %	24
Tabela 4.2: Znanje jezikov poklicnih oficirjev (poleg nemščine)	24
Tabela 5.1: Pregled odlikovanj v bitkah med letoma 1848 in 1849	30
Tabela 5.2: Pregled odlikovanj v bitki pri Solferinu 1859	33
Tabela 5.3: Pregled odlikovanj v bitki pri Custozzi 1866	34
Tabela 5.4: Pregled odlikovanj pri zasedbi Bosne in Hercegovine 1878	36
Tabela 6.1: Seznam napredovanj Jerneja Andrejka	44
Tabela 6.2: Odlikovanja Jerneja Andrejka	44

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Zemljevid nabornega okrožja iz leta 1894	18
Slika 5.1: Zemljevid bojnega polja bitke pri Solferinu 1859	32
Slika 6.1: Družinsko drevo Andrejkovih v Dolenjah	37
Slika 6.2: Dopisnica Franca Andrejka	39
Slika 6.3: Družinska fotografija Andrejkovih	40
Slika 6.4: Grb rodbine Andrejka	41
Slika 6.5: Pismo kranjskega glavarja Detele	43

Kranjska je sicer majhna, pa kaj prijazna deželica.

Iz nje se da dobiti lepo število polkovnikov,

še več seveda stotnikov.

(cesar Ferdinand I.)

Za ljubo obrambo domovine

vzame cesar staršem sine,

sveta božja volja je,

da vsak mlad fant k vojakom gre.

(narodna pesem)

1 UVOD

Zgodovinar Karol Capuder (2005, 66) navaja, da je vojna dela kranjskih fantov podrobneje mogoče zasledovati šele od časov vladavine Marije Terezije (1740–1780) naprej. Nadvojvodinja Avstrije, kamor so spadale tudi slovenske dežele, je med številnimi reformami leta 1754 izvedla prvi popis prebivalstva, kar je bil temelj za uresničitev načrta o novačenju iz leta 1753 in dodelitvi posameznim polkom svoja stalna naborna okrožja. Kranjska je bila naborno okrožje pešpolka številke 43, ki se je takrat imenoval pešpolk številka 41 in je v času, ko je deželi vladal Napoleon, prenehal obstajati.

Kranjci so tako morali z odlokom z dne 9. februar 1811 služiti v na novo ustanovljenem ilirskem polku (Chasseurs Illyriens), ki je štel približno 4000 mož, od tega jih je morala Kranjska dati 2784. Po porazu Napoleonove vojske leta 1812 je v Rusiji umrla tudi večina slovenskih vojakov in ob dokončnem porazu Francije leta 1813 v Leipzigu so bile Ilirske province zopet priključene avstrijskemu cesarstvu in obnovljena je bila stara vojaška organizacija. Tako je 24. julija 1817 cesar Franc I. izdal novo razdelitev nabornih okrožij, kjer sta morali Ilirija in Notranja Avstrija (Štajerska, Koroška, Kranjska in Primorska) dati pet pešpolkov, dva konjeniška polka in en topničarski polk ter 2 lovska bataljona. Deželi Kranjski je bil tako dodeljen 17. pešpolk, ki je prišel s Češkega in je imel naborni okoliš na ozemlju današnje Gorenjske, Dolenjske, Notranjske in Bele krajine. S tem se pravzaprav začne zgodovina pešpolka „Kranjskih Janezov“, saj ga je sestavljalo preko 80 % vojakov in častniškega zbora, ki je izhajali iz Kranjske dežele (Capuder 2005, 67).

Švajncer (1996, 12) v svojem delu *Vojna zgodovina* ugotavlja, da je vojsko mogoče v kontekstu zgodovinskega razvoja obravnavati kot celoto, lahko pa je predmet proučevanja samo njen večji ali manjši del. Ločevanje zvrsti, rodov in enot je glede na posebnosti vsake posamezne vojske seveda mogoče in v nekaterih primerih celo nujno, če želimo priti do pomembnih zaključkov in temeljite slike.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet in cilji

Predmet in cilj diplomskega dela bo zgodovinska analiza ene od vojaških enot avstrijske oz. avstroogrske vojske, 17. pešpolka, kot ene najprepoznavnejših vojaških enot v zgodovini slovenskega vojaštva ter delovanje slovenskih vojakov in častniškega zbora v njem. Skozi to analizo bom opredelil vlogo, pomen, položaj in težave slovenskega vojaka v tej vojski. Kot primer bom analiziral vojaško kariero podpolkovnika Jerneja Andrejka plemenitega Livnograjskega. Orisal bom njegovo vojaško pot od vstopa v vojsko do upokojitve in preko njegovega delovanja poizkušal pokazati na stanje slovenskih vojakov pod avstrijsko oblastjo ter kako so ti delovali na ozemljih, kjer prebivalstvo ni bilo slovensko. Obravnaval bom obdobje od leta 1815 do 1914, v katerem se je v avstrijski vojaški službi zgodilo ogromno sprememb in jih bom zato poizkušal predstaviti na položaju, v katerem se je bil takrat vojak. Namen in cilj diplomskega dela pa je tudi analiza in razlaga redkih monografskih publikacij, ki so nastale v obravnavanem obdobju in so predstavljale 17. pešpolk (knjiga Karla Capudra) in vojaško življenje (knjiga Jerneja Andrejka).

Tema pa je pomembna tudi zato, ker v času povezovanja in transatlantskih povezav slovenski vojaki delujejo na misijah po vsem svetu in so tako ponovno sestavni del večnacionalnih vojaških enot.

2.2 Postavljeni hipotezi

Hipotetični okvir je sestavljen iz dveh hipotez.

HIPOTEZA 1:

V delovanju slovenskih vojakov 17. pešpolka avstrijske vojske se je izkazalo, da so bili le-ti vseskozi lojalni tedanji avstro-ogrski državi, njenemu cesarju – kralju in vojaški prisegi.

HIPOTEZA 2:

Kljub uspešnemu in lojalnemu služenju gospodarjem na Dunaju je Jernej Andrejka, kot primer vojaka, ki je zasedal pomembno mesto v vojaški službi, ostal zaveden Slovenec.

2.3 Uporabljen metodološki pristop in njegove omejitve

V diplomskem delu nameravam uporabiti naslednje metode:

- analiza primarnih virov (oprl se bom predvsem na nekaj redkih slovenskih del, ki so nastala v tistem času; analiziral bom članke v tedanjih slovenskih časnikih, ki so dostopni v NUK-u; vire bom iskal tudi v Zgodovinskem arhivu Ljubljana v družinskem fondu Andrejkovih)
- analiza sekundarnih virov (analiziral bom znanstvena in strokovna dela s področja zgodovinopisja, posebej vojne in vojaške zgodovine Slovencev za obravnavano obdobje)
- komparativna metoda (med seboj bom primerjal primarne in sekundarne vire)
- deskriptivna metoda
- metoda zgodovinske analize

2.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo bo razdeljeno na tri tematske sklope.

Prvi o 17. pešpolku bo razdeljen na dva dela. V uvodu bom sintetično predstavil stanje, osnovne podatke in specifične avstro-ogrske vojske. V drugem delu bom prešel na analizo delovanja pešpolka. Opredelil bom strukturo, naborni okoliš ter analiziral sestavo celotnega in znotraj tega slovenskega oficirskega zbora v polku. Dotaknil se bom tudi lojalnosti vojski in državnemu vladarju v vojaških akcijah.

Drugi sklop bo obsegal področje bojnega delovanja 17. pešpolka. Osredotočil se bom na nekaj glavnih bitk oz. spopadov, v katerih so bili udeleženi slovenski vojaki. Bitke pri Solferinu, CustoZZi ter spopadi v Bosni in Hercegovini bodo merilo za ugotavljanje vloge in pomena slovenskega častniškega zbora in vojakov pri uspešnosti pešpolka.

Tretji sklop diplomskega dela bo analiza vojaškega življenja v 17. pešpolku na primeru Jerneja Andrejka, vključno z analizo njegove vojaške kariere.

2.5 Temeljni pojem

Polk (fr. regiment, ang. regiment, nem. Regiment) je taktična in materialno-tehnična enota

oboroženih sil, samostojna ali v sestavi brigade, divizije in rodov višjih zvrsti oboroženih sil. Prvič se pojavi v 15. stoletju kot administrativna enota in nato konec 17. stoletja postane taktična enota v pehoti. V sredini 18. stoletja pa je vključena v sestavo divizije. Odvisno od namena, opremljenosti, organizacije in sestave je lahko polk pehotni, konjeniški, artilerijski, polk protizračne obrambe, oklepni, mehanizirani, polk zvez in tako dalje. Po francoski revoluciji so bili polki odpravljeni, saj so razumljeni kot simbol starega režima. Zato so bile formirane polbrigade (dva bataljona prostovoljcev in bataljon linijske vojske). V začetku 19. stoletja pa so ponovno formirani linijski in lahki polki. V državah so bili različno organizirani in tako je imel avstrijski polk konec 18. stoletja tri bataljone, po letu 1806 pa dva bataljona s po devetimi četami (Gažević 1974, 521–522).

Pehotni polk ali pešpolk je torej stalna vojaška formacija, sestavljena iz treh do petih bataljonov, ki mu poveljuje podpolkovnik oz. polkovnik ter šteje med 2000 in 6000 vojaki. Trenutno Slovenska vojska nima nobenega polka, saj je prevzela tradicijo brigad iz narodnoosvobodilne vojne in partizanskih odredov Slovenije. Nekateri vojaški zgodovinarji si prizadevajo, da bi spet uvedli polke in nadaljevali tradicijo slovenskih polkov iz časov avstro-ogrske monarhije (Wikipedia 2015).

Švajncer je v spremnem besedilu Capudrove Zgodovine C. in Kr. pešpolka št. 17 zapisal, da je beseda polk razumljiva, vendar je pojem Slovincem popolnoma tuj. Polki so zgolj del zgodovine in ne pomenijo ničesar več. Slovenska vojska jih ne pozna, nove nenehno reorganizirajoče enote pa vojakom in oficirjem ne pomenijo to, kar je pomenil polk. Za vojake je njihov polk pomenil nekaj takega kot dom, zavetje, ponos, zaupanje, čast in slavo. Po pomenu naj bi bil to simbol takoj za vladarjem. Polk je bil vrednota in v njem so služili fantje iz istih krajev. Kot rezervisti pa so istemu polku pripadali tudi njihovi očetje in dedje, zato so jim mnogokrat pravili kar „domači“ polk. Polkovna tradicija se je obdržala še dolgo po razpadu Avstro-Ogrske, vendar je postopoma izgubljala blišč in danes ne pomeni praktično ničesar (Švajncer v Capuder 2005, 180–181).

3 SPLOŠNO STANJE V HABSBURŠKI VOJSKI 19. STOLETJA

3.1 Vojaške reforme na prelomu 19. stoletja

S francosko revolucijo in Napoleonovimi vojnami se je zaključilo obdobje starega režima. Bistveni spremembi sta bili vojaška obveznost in mobilizacija ekonomskih virov držav. Nastopilo je obdobje moderne vojne, za katero je bila značilna velika vojska z obvezniki. Vse bolj pa je postajal pomemben čut za dolžnost in domovino. Vojaki in oficirski zbor so ga bolj ali manj zares čutili in ta je bil značilen za vojske evropskih meščanskih držav 19. stoletja. Države so si želele vojsk, v katerih bi se vojaki borili iz prepričanja in zaradi koristi, ki bi jih uspeh v vojni prinesel domovini. Od vojaškega stanu naj bi tako prešli k oboroženemu ljudstvu. Vojna zgodovina kot konec obdobja najemniških vojsk in začetek nove dobe nacionalnih armad šteje leto 1789, čeprav je za zgodovinarje ta meja vprašljiva in, kot piše Švajncer, merjena samo z evropskih vidikov (Švajncer 1998, 217–219).

3.2 Začetki avstrijske množične armade

Leta 1771 je bila uvedena splošna vojaška obveznost. Vendar je bila ta obveznost nekoliko drugačna, kot jo poznamo v današnjem pojmovanju, saj ni bilo treba služiti vsem za vojsko sposobnim. Nabrali so namreč le toliko obveznikov, da so zapolnili število v posameznih vojaških enotah. V vojni proti Napoleonu pa je leta 1809 avstrijska oblast na svojem ozemlju, kamor so spadale tudi slovenske dežele, poleg redne vojske organizirala tudi t. i. deželno obrambo (*Landwehr*). To so bili posebni bataljoni, ki so nastali po teritorialnem načelu in so jih postavile posamezne dežele. Kranjska je imel tri okraje in je morala organizirati tri bataljone. Sestavljali so jih ljudje različnih poklicev, ki so se enotam posebno uniformirani priključili prostovoljno ali pa so morali v enote pod prisilo. Avstrija je v boju s Francozi organizirala še posebno „črno vojsko“, ki formalno ni bila organizirana v vojaške enote in so jo sestavljali neuniformirani kmetje (Švajncer 1992, 69–75).

Te enote je Avstrija v začetku 19. stoletja organizirala predvsem zato, ker ni imela zadosti denarja, da bi prišla do prave vojske oboroženega ljudstva. Šlo je za vojaško organiziranost, ki je imela različne enote različnih bojnih vrednosti in tako je bila avstrijska vojska v prvih bitkah z Napoleonom leta 1809 tudi premagana.

Po umiku Francozov leta 1813 je bila ponovno vzpostavljena stara vojaška organizacija in s

tem so bili opuščeni reformni ukrepi iz časa vojn z Napoleonom. Deželna obramba je bila odpravljena postopoma in ukinjena leta 1831, čeprav je o njeni odpravi v tistem času potekala ostra diskusija in njena dokončna ukinitvev ni bila povsem nesporna. Leta 1820 je v seriji vojaških esejev neznani avtor zagovarjal idejo deželne obrambe. Osem let kasneje je v želji po reorganizaciji vojske takratni generalmajor Radetzky vložil memorandum, ki je zagovarjal ohranitev takšne oblike vojske kot dragocen temelj trdnosti. Takšne ideje niso našle posluha pri vladajoči politični strukturi, ki je zagovarjala, da lahko vojsko, ki bo lahko izpolnjevala zastavljene cilje politike, tvorijo le strogo aristokratski oficirski zbor in striktno nadzorovane enote, v katerih vojaška služba traja zelo dolgo in je prisotna železna disciplina. (Rothenberg 1998, 13)

3.3 Heterogenost avstrijske monarhije

Avstrijska monarhija je bila vse od nastanka leta 1806 izjemno heterogena državna tvorba. Sestavljalo jo je kar 21 dežel, ki jih lahko razdelimo v štiri večje dele: avstrijski oz. „nemški“ del,¹ madžarski del, vojaška mejna območja ter kraljestvo Lombardije in Benetk (Pavlović 1999, 3).

Prav zaradi velikega števila različnih pokrajin, ki so jih sestavljali ljudje različnih kultur in jezika, je bilo v tistem času izjemno težko sestaviti enoten in sodoben vojaški sistem. Poleg tega pa je bil v začetku 19. stoletja v nekaterih delih avstrijske monarhije še zelo močno prisoten fevdalizem.

3.4 Popolnjevanje avstrijske vojske

Heterogenost je bila vidna tudi v načinu popolnjevanja vojske. V dobi od 1817 do 1867² so bili v raznih delih države kar štirje različni naborni sistemi. Čeprav je bil formalni temelj univerzalna odgovornost služenja v avstrijski vojski in s tem cesarju, pa je bilo v praksi novačenje nadaljevanje sistema selektivnega nabora iz časov jožefinske reforme (Rothenberg 1998, 13).

---

¹ Avstrijske dežele so bile del Nemške zveze (Pavlović 1999, 3).

² Leto 1867 je pomenilo veliko prelomnico. Zaradi poraza s Prusijo leta 1866 je bilo treba spremeniti notranjo organizacijo armade, njeno taktiko, opremo in urjenje. Leto kasneje pa je bil uveden dualizem, ki je temeljito preoblikoval sestavo oboroženih sil (Stergar 2004, 13).

Vojaški obvezniki so imeli v vsaki od štirih delov avstrijskega cesarstva drugačno dolžnost služenja vojske. Kranjska je spadala med dežele, ki so se v času Marije Terezije in Jožefa II. enotno vojaško organizirale in so se zato imenovalle stare konskribijske dežele. Posebni obrambni odlok je 4. avgusta 1827 določil, da vojaška dolžnost po novem traja 14 let. Z odlokom je bila opuščena rezerva, ki jo je uvedel nadvojvoda Karel. Še naprej pa so veljale stare izjeme in tako so bili duhovščina, plemstvo, uradništvo, doktorji prava in medicine, dijaki, učitelji in posestniki, ki so sami obdelovali posest, oproščeni vojaščine. To je bilo mogoče tudi odkupiti, in sicer ob plačilu varščine v višini od 500 do 800 goldinarjev (Capuder 2005, 67–69).

Enotnost, vsaj kar se tiče dolžine služenja vojaškega roka, je bila v celotnem imperiju uvedena leta 1845, ko so po številnih diskusijah uvedli osemletno služenje v oboroženih silah.

3.5 Nova razdelitev nabornih okrožij

Po Napoleonovem dokončnem porazu v bitki pri Waterlooju leta 1815 je cesar Franc I. reorganiziral avstrijsko vojaško organizacijo in dve leti kasneje, 24. julija 1817, predpisal novo razdelitev nabornih okrožij. Avstrijska pehota je bila v prvi polovici 19. stoletja sestavljena iz treh različnih zvrsti: linijske pehote, mejne pehote in pehote, strelcev (nem. Jägers). Monarhija pa je bila sicer razdeljena na 79 okrožij, ki so dajala 58 linijskih polkov, 18 obmejnih polkov in 1 strelski polk. Ostale zvrsti vojske (konjenica in artilerija) so se rekrutirale z območij, ki so dajala pehoto. Naborni okoliši so obsegali od 370 do 580 tisoč prebivalcev. V času vojne s Francijo leta 1809 je avstrijska vojska štela 750 tisoč mož. V mirnodobnem času leta 1847 pa se je to število zmanjšalo za 350 tisoč na skupno 400 tisoč mož. Sestava vojske sredi 19. stoletja je bila taka: 315.000 mož pehote, 49.000 konjenice, 24.000 artilerije, 5400 tehničnega osebja in 4000 mož v zalednih enotah. Sicer so Avstrijci v primeru vojne lahko vpoklicali dodatnih 400 tisoč nabornikov v 70 pehotnih bataljonih. Po teh podatkih je lahko Metternich računal na armado z 800 tisoč oboroženih mož, kar pa so zaniemale francoske oblasti, ki so leta 1846 zapisale, da avstrijski vojaški potencial obsega največ 622.408 mož. Avstrijska vojaška organizacija je torej štela od 270 do 330 tisoč vojaškega osebja (Sked 1979, 44).

To je potrjeno tudi v časniku Kmetijske in rokodelske novice z 28. oktobra 1846. V članku Avstrijsko vojaštvo je navedeno, da je ravno tisti čas potekal nabor. Vojaški imenik je v

popisu ob mirnem času naštel 287 tisoč mož pehote, h katerim je treba prišteti še polke konjenikov, topnikov, ognjenikov in drugih vojaških zborov. Celotna cesarska vojska naj bi v miru tako štela skupaj 369 tisoč mož, a jih je imela v tistem času aktiviranih le okoli 250 tisoč. V vojnih razmerah pa se je število lahko povzpelo tudi do 800 tisoč mož, saj je vrhovni vojaški vodja lahko vpoklical še 70 polkov brambovcev in drugih bataljonov (Kmetijske in rokodelske novice 1846, 172).

Točne številke so zapisane v delu *Beleuchtung der statistischen Details über Oesterreichs Militair-Macht, sein Heerwesen und dessen militairische Verfassung* von M. Carriere (1856, 159–161) neznanega nemškega oficirja iz leta 1856. V njem je zapisano, da je imela avstrijska vojska 62 pehotnih polkov, 248 bataljonov in 1488 stotnij, kar skupno znese 307.360 mož. K temu je treba prišteti še vse ostale posebne enote pehote in tako je število skupno naraslo na 503.189 mož. V konjeniških enotah je bilo 72.718 mož, v artilerijskih pa 54.730. Skupaj s podpornimi službami je tako armada štela 654.444 mož.

4 ANALIZA 17. PEŠPOLKA AVSTRIJSKEGA CESARSTVA

4.1 Ustanovitev polka

O datumu ustanovitve pešpolka številka 17 oz. njegovega predhodnika na začetku ni bilo povsem enotnega mnenja. Pojavljali sta se namreč dve letnici: 1674 in 1632. Slednja je bila, kot so navedli v Kmetijskih in rokodelskih novicah v članku Nove bukve o kranjskem polku, zapisana s strani dr. F. Steinerja, ki je izdal knjigo Zgodovina pehotnega polka št. 17. od njenega nastanka 1632 do 1851. Tako je to eden najstarejših polkov in cesarska armada je imela samo sedem polkov, ki so bili od njega starejši. V krvavi bitki naj bi bil že 6. novembra 1632 pri Lutzeniu, v kateri je bil ubit švedski kralj Gustav Adolf (Kmetijske in rokodelske novice, 1858).

Ferdinand Strobl von Ravelsberg pa je dobrega pol stoletja kasneje prav tako napisal Zgodovino pehotnega polka, vendar z začetno letnico 1674. V njej v predgovoru trdi, da je ta polk po kronološkem razporedu deveti po vrsti. Starejši so bili polki številka: 11 in 50 (ustanovljena 1629), 8 in 13 (ustanovljena 1642), 54 (ustanovljen 1661), 24 (ustanovljen 1662) ter 23 in 25 (ustanovljena 1672) (Strobl 1911, 3).

Isto letnico, 1674, je navedel tudi major Alphons Freiherrn von Wrede v knjigi Zgodovina cesarskih in kraljevih oboroženih sil, kjer tudi izrecno zanika, da je bil polk ustanovljen leta 1632 z imajteljem Hatzfeldom in naslednikom grofom Collaltom. Slednji naj ne bi imel nič skupnega s 17. pešpolkom, ki je bil tako ustanovljen 13. februarja 1674 s prvim imajteljem grofom Henrikom von Reuss-Plauenom (Freiherrn von Wrede 1898, 17–18).

4.2 Pred prihodom na slovensko ozemlje

Po končanih francoskih vojskah se je 17. pešpolk sredi februarja 1816 iz Italije in Dalmacije zopet vrnil domov na Češko. Njegov sedež je bil 50 kilometrov severovzhodno od Prage v kraju Jungbunzlau.³ Vojaki in oficirski zbor so bili deležni sprejema z ovacijami in petja otrok. Poveljnik Joseph Söldner von Söldenhofen je za svoje ranjene vojake v zahvalo za hrabrost želel postaviti bolnišnico. 9. julija 1816 je tako v Jungbunzlauu potekala slovesnost ob postavitvi temeljnega kamna. Polk je prisostvoval sveti maši in pridigi polkovnega kaplana Gottfrieda Porscheja. Söldner pa je skupaj s štabnimi oficirji Johannom Kargom, Andreasom

---

³ Jungbunzlau je nemško ime kraja Mlada Boleslav.

Schererjem in Philippom Kecksom von Schwarzbachom postavil temeljni kamen (Strobl 1911, 150).

Aktivnosti polka po vrnitvi v Jungbunzlau so kazale, da oficirski zbor, še manj pa vojaki, nikakor niso slutili skorajšnje premestitve polka. 24. julija 1817 je nenadoma prišlo povelje, da je bilo polku dodeljeno novo naborno okolje, daleč stran od Jungbunzlaua, in sicer na Kranjskem v Ljubljani.

4.3 Pot in prihod v Ljubljano

Pod francosko vlado je bil stari ljubljanski polk št. 43 zatrt, po avstrijski reokupaciji Ilirije Ljubljane niso mogli pustiti brez garnizije in tako je bilo izdano povelje, da se mora pešpolk št. 17 premestiti v več kot 600 kilometrov oddaljeno Ljubljano. Poveljnik Söldner je organiziral dve pohodni moštvi. Prvo, ki je bilo sestavljeno iz prvega in tretjega bataljona, je na pot krenilo 15. oktobra 1817. Drugo pohodno moštvo, ki sta ga sestavljala drugi bataljon in polkovni štab, je Češko zapustilo dan kasneje, 16. oktobra 1817. Po mesecu dni se je 15. novembra 1817 polk nahajal v Celovcu na avstrijskem Koroškem. Štiri dni kasneje, 19. novembra 1817, je bilo prvo pohodno moštvo v Kranju, kjer je ostal tretji bataljon, prvi pa je nadaljeval pot do Ljubljane in je v nov sedež polka prispel 20. novembra 1817. Drugo pohodno moštvo, s polkovnim štabom in drugim bataljonom, je v Ljubljano prispelo 23. novembra 1817 (Strobl 1911, 151).

S tem pa premik polka s Češkega v Ljubljano še ni bil končan. Grenadirska divizija (2 stotniji) 17. pešpolka je šele leto kasneje 1818 zapustila svojo dotedanjo garnizijo v Pragi in v Trst prispela 20. maja. Tam se je združila z grenadirskimi divizijami polkov številka 7 in 22 v en grenadirski bataljon pod poveljstvom podpolkovnika Jurešiča v 22. polku. Leto kasneje pa je poveljnik Söldner tudi dosegel, da so polkovno izobraževališče s Češkega preselili v Ljubljano (Capuder 2005, 77–78).

4.4 Naborno okrožje

S premestitvijo iz Jungbunzlaua v Ljubljano je bilo polku dodeljeno novo naborno okrožje. Slovensko ozemlje je bilo z vidika upravne organiziranosti na nižji deželni stopnji radeljeno na kresije, njihova upravna območja pa so bila okrožja (Škratek 2011, 21).

Gerold je leta 1933 v priročniku vojaške geografije zapisal razdelitev Ilirske kraljevine. Primorska gubernija je bila tako razdeljena na goriško, mesto Trst in istrsko ali tržaško okrožje. Ljubljanska gubernija pa je imela pet okrožij: novomeško, ljubljansko, postojnsko, celovško in beljaško (Gerold 1933, 498).

Iz dokumenta o razdelitvi nabornih okrožij od leta 1781 do 1889 je razvidno, da so od leta 1817 do 1889 za 17. pešpolk ves čas rekrutirali nabornike iz ljubljanskega in novomeškega okrožja (glej Sliko 4.1). Za zelo kratko obdobje treh let (od 1857 do 1860) je bilo kot pomoč 17. pešpolku dodeljeno še hrvaško območje na področju Reke.

Slika 4.1: Zemljevid nabornega okrožja iz leta 1894

Vir: Lorenz (2016).

Skozi leta so mu večkrat priključili ali izključili postojnsko, goriško in gradiško okrožje. Ta območja so bila del nabornega okrožja za 17. pešpolk od leta 1817 do leta 1830, nato pa so bila po novem dodeljena 22. pešpolku. V glasilu Soča iz leta 1872 pa so zapisali, da bosta okrajni glavarstvi Gradiška in Sežana po novem ponovno dajali novince 17. Khunovemu polku. V Glasilu slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic so na

podlagi teh sprememb ugotovili, da se vojaški naborni okraji po narodnosti omejujejo. Slovence so tako iz 22. polka, ki je bil večinoma italijanski, sedaj dodelili k 17. polku, ki je bil večinsko slovenski. Naše zahodne sosede je to kar nekoliko osupnilo (Soča 1872, 3).

4.5 Privajanje na novo okolje

Polk se je tako v dobrem mesecu znašel v popolnoma novem in za moštvo nekoliko nenavadnem okolju. Kranjska se je takrat vendarle precej razlikovala od Češke, a kot je zapisal Strobl v popisu zgodovine 17. pešolka, je aklimatizacija potekala zelo hitro in oficirski zbor si je kmalu nabral simpatije pri ljubljanskem prebivalstvu. Nekaj problemov je povzročil le prvi nabor v novem okrožju, za katerega se fantje niso posebej podvzivali oz. se sploh kaj veliko zanimali. A naborne komisije so hitro pridobile informacije, kje najti nabornike. Našli so jih ob nedeljah, ko so bile maše, fantje pa so takrat postopali pred cerkvami. Podobno taktiko so kaj hitro uporabili tudi v drugih polkih. Vendar so kmalu, 10. marca 1818, z Dunaja prejeli prepoved tovrstnega početja. Kljub temu pa so si z drugimi zelo premišljenimi in taktnimi potezami naredili dovolj reklame in pridobili prebivalstvo na svojo stran (Strobl 1911, 152).

Ena ključnih oseb je bil prav gotovo takratni poveljnik polka Joseph von Söldner von Söldenhof, ki je bil na čelu že pred prihodom v Ljubljano in še tudi po njem, točneje od leta 1812 do 1820. Capuder (2005, 77–78) tudi piše, da je Söldner organiziral zbiranje darov za vzdrževanje zavetišča revnih vojaških otrok, za katero pa niso prispevali le meščani, ampak tudi predstavniki oficirskega zbora 17. pešpolka, ki je tudi zaradi takšnih potez postal priljubljen in je dobil nekakšno domovinsko pravico. Dokaz je tudi dejanje ljubljanske oblasti leta 1819, ko je 12. februarja ob praznovanju rojstnega dne cesarja Franca I. moštvo polka podelila enodnevno plačo.

Fantje se tako niso več skrivali pred odhodom v vojsko in jih naborne komisije niso več iskale vsepovsod. Capuder (2005, 70–71), ki je bil doma v Spodnjih Praprečah,⁴ navaja, da je bilo v krajih, kjer je potekal nabor, živahno. Fantje so se iz posameznih vasi skupaj pripeljali z vozovi, okrašnimi z zelenjem in zastavicami. Ko je bil nabor opravljen, pa je radost ob spoznanju, da bodo odšli na dolžnost, ki jih lahko stane tudi življenje, hitro minila. Zgovorno pa o vzdušju, ko so odhajali v kasarne, priča naslednja pesem:

---

⁴ Spodnje Prapreče so majhna vas v Občini Lukovica in so od Ljubljane oddaljene 25 kilometrov.

*Oblaki so redeči,
kaj nek pomenijo?
Da vsi ta mladi fantje
k soldatom pojdejo.
Prešmentana kosarna,
prešmentanu peru,
k' sta mene zapisala
k soldaškemu stanu (Capuder 2005, 70).*

4.6 Struktura in organizacija polka

17. pešpolk je bil v avstrijski vojaški formaciji eden izmed 58 linijskih polkov, ki so bili označeni s številkami od 1 do 63⁵ in so bili po večini dislocirani glede na svoje naborno okrožje. Bile pa so določene izjeme. V večjih mestih, kot so Dunaj, Pešta, Praga, in na mejnih deželah, kot je bila Lombardija-Veneto, je bilo nastanjenih več polkov. Rekrutirali so se iz osnovnih nabornih okolišev, vendar kot piše v zborniku Wandruschka (1987, 203), jih večine zaradi političnih razlogov niso želeli nastaniti v svojih domačih okoljih. To je veljalo tudi za »Kranjce«, saj so večino časa preživeli na tujem. Vsak pešpolk je bil sprva sestavljen iz treh bataljonov in v avstrijskih deželah še iz dveh domobranskih bataljonov, pri čemer je bil prvi od leta 1831 naprej povsem operativen, drugi pa je bil določen samo za garnizijsko službo. Vsak bataljon je imel po šest stotnij, ki so bili oštevilčeni od 1 do 16. Manjša izjema so bile avstrijske dežele, kjer je imel tretji bataljon samo štiri stotnije. Tako je bila leta 1848 največja bojna zmožnost polkov 5656 mož (Wandruschka 1987, 203).

Strobl pa navaja, da se je število mož v polkih skozi 19. stoletje precej spreminjalo. Z novim dekretom z dnem 1. avgust 1852 je tako imel vsak polk v vojnem stanju lahko kar 7000 mož. Od tega pa je moral na novo rekrutirati 875 novincev (Strobl 1911, 191–192).

Kranjski pešpolk seveda ni bil izjema. Capuder (2005, 81) omenja, da je že pred letom 1831 dobil nalogo, naj nabere četrti domobranski bataljon in naj tretji bataljon s štirih popolni na šest stotnij. To v tistih časih nikakor ni bilo lahko. Novi polkovni polkovnik Gustav von

---

⁵ Številke polkov 5, 6, 46, 50 in 55 so bile proste in na voljo za morebitno kasnejšo uporabo (Wandruschka 1987, 203)

Woher je v poročilu stanja za leto 1830 namreč zapisal:

Polk mora z zgolj 70⁶ možmi pri stotniji oditi na vojno, ker je 329 mož 1. in 2. bataljona stalno v kordonski službi po Kranjskem in Štajerskem, ostalo moštvo pa je na dopustu. 10 častnikov opravlja ravnokar nabor. 3 stotniki so stalno komandirani drugam. Major Schneider je bolan. Zato trpi polk pomanjkanje na častnikih. Moštvo je izborna, velike in krepke postave. Ker je za časa okupacije Piemonta bržkone vsled nepravilnega ravnanja v Mantovi pomrlo zelo veliko moštva pri polku, je to povzročilo neopravičen sum, kakor da bi Kranjci ne bili radi vojaki. Dasi je malo razširjeni kranjski jezik težko razumeti in je zato ravnanje z vojaki težje, se mora na splošno le kaj dobrega povedati o moštvu. Le nesrečna kordonska služba radi bosenskih roparjev, ki bode žalibog tudi v nastopnem letu bržkone zopet zadela polk, je za vojaške vaje zelo škodljiva (Capuder 2005, 81).

Ta zapis je le potrditev ugotovitev francoskega oficirja Carrierja. Večkrat je opazoval avstrijsko vojsko in spoznal, da je bila v letih 1813 in 1814 v povprečju precej stara, tako v oficirskem zboru kot tudi pri samih vojaki. Trideset let kasneje je oficirski zbor ostal nekako enak, vojaške enote pa so se pomladile in so bile v najboljših letih, saj je bila povprečna starost vojaka 26 let. Leta 1852 pa je vojsko našel v povsem drugačnem stanju. Oficirski zbor se je pomladil in je bil zato po njegovem mnenju zelo krepak. Vojaki, ki so sestavljali enote, pa so bili po Carrierju odločno premladi in predvsem neizkušeni. Tako naj bi bilo v moštvu zelo veliko mož, ki niso bili popolnoma izurjeni (Carrierje 1854, 29–31).

4.7 Narodnostna sestava moštva in oficirskega zbora

V popisu prebivalstva⁷ so 31. decembra 1880 na Kranjskem narodnostno opredelili skupno 477.607 prebivalcev⁸. Velika večina, 447.366, se je glede na kriterij »občevalnega jezika«⁹ v vsakdanji rabi opredelila za slovenskega, kar pomeni, da jih je mogoče šteti za Slovence, kar

---

⁶ Stotnija je v vojnih časih takrat običajno štela okrog 140 mož.

⁷ Šlo je za sodne okraje: mesto Ljubljana, okolica Ljubljane, Postojna, Kočevje, Krško, Kranj, Litija, Logatec, Radovljica, Novo mesto, Kamnik in Črnomelj, ki sicer niso bili vsi ves čas naborni okoliš za 17. pešpolk, ampak so bili primorski okraji dodeljeni 97. pešpolku.

⁸ Celotno število prebivalcev v tistem štetju je bilo sicer nekoliko večje, 478.976.

⁹ »Umgangssprache« – občevalni jezik.

v celotni populaciji dežele znaša 93,67 %. Nemcev je bilo 29.392 ali 6,15 %. Vseh ostalih prebivalcev je bilo zanemarljivo malo. Italijanov recimo le 315 (0,07 %), vseh ostalih pa še manj. V Kmetijskih in rokodelskih novicah so v komentarju popisa zapisali, da bi bile številke še višje, če ne bi komisarji iz določenih Slovencev delali Nemce in Italijane. Ne glede na to so ugotovili, da se je število Slovencev na Kranjskem iz leta 1869 do leta 1879 celo za malenkost povečalo (Kmetijske in rokodelske novice 1882).

Glede na navedene podatke in dejstvo, da je bilo izključno naborno okrožje 17. pešpolka na Kranjskem, lahko trdimo, da je bilo tudi moštvo skoraj popolnoma slovensko. Na nemški različici spletne enciklopedije Wikipedia je zapisano, da je bila nacionalna sestava 17. pešpolka naslednja: Slovenci 86 %, Nemci 13 % in ostali 1 % (List der k.u.k. Kampftruppen, 2016). Zelo podobno statistiko je omenjal tudi Bogo Sajovic v spremni besedi dela Jerneja Andrejke Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini 1878. V 17. pešpolku Kranjskih Janezov so Slovenci tvorili 81 % moštva (Sajovic v Andrejka 2004, 387).

Kaj to pomeni v konkretnih številkah, si lahko ogledamo v že omenjenem popisu prebivalstva iz leta 1880. V tretjem zvezku so opredeljeni poklici, ki so jih opravljale osebe, v tistem trenutku bivajoče na Kranjskem. V kategoriji aktivne vojaške osebe je navedena številka 2267 – vsekakor velika večina v polku, saj je bil glede na Kmetijske in rokodelske novice (1860) 27. decembra 1859 izdan novi cesarski ukaz, s katerim so v armadi od 1. februarja 1860 naprej razširili število polkov z 62 na 80. Namesto štirih so imeli polki po tri bataljone. Regiment je tako po novem štel 1570 oseb (število se je glede na mirno ali vojno stanje seveda primerno zmanjšalo ali pomnožilo) (Kmetijske in rokodelske novice 1860, 15).

Povsem drugačno pa je bilo dejstvo glede narodnostne sestave oficirskega zbora v 17. pešpolku. Če je bilo moštvo skoraj popolnoma slovensko, je bilo med oficirji Slovencev le za vzorec. Brigadir in zgodovinar Janez J. Švajncer (v Capuder 2005, 185) je ugotovil, da ni bilo leta 1914 glede na priimke med višjimi oficirji, to so polkovniki, podpolkovniki in majorji, niti enega Slovenca ter da se po šematizmu iz tistega leta slovenski priimki začenjajo šele od ranga stotnik in navzdol. To ne drži popolnoma, saj podroben pregled šematizma iz leta 1914 in 1913 razkriva, da je med podpolkovniki vendarle Slovenec, in sicer Izidor Hraševac, kar pa nikakor ne spremeni dejstva, da so bili Slovenci med višjimi oficirji prej izjema kot pravilo, saj je bil leta 1913 edini Slovenec med skupno 11 višjimi oficirji. Sestava je bila namreč taka: dva polkovnika, trije podpolkovniki in šest majorjev. Razlogov za tako majhno število je več.

Tado Oršolić jih je našel za Dalmacijo. V njegovem delu (2005, 567) pa je nekaj splošnih razlogov, ki so veljali tudi za Kranjsko. Častniška služba je bila do druge polovice 19. stoletja v teritorialnih silah močno družinsko povezano in se je v veliki meri prenašala iz roda v rod. Razlog je tudi v tem, da se je bil za visoke čine pomemben tudi družbeni status kandidatov, pri katerih ni bila zanemarljiva niti nacionalna pripadnost. V čin generala so tako lahko napredovali člani družin plemenitega rodu.

Število slovenskih oficirjev se je od ranga stotnika navzdol vse bolj povečevalo. Kot še ugotavlja Švajncer (v Capuder 2005, 185), je bilo veliko več Slovencev med rezervnimi oficirji, kar je razumljivo, ker je lahko imel vsak, ki je končal srednjo šolo, pravico služenja vojaškega roka in pridobitve čina rezervnega oficirja. Po šematizmu iz leta 1913 je mogoče glede na priimke sklepati, da sta bila med 28 stotniki dva Slovenceva (Alfonz Žerjav in Gustav Pavlič), med 34 nadporočniki 6 (Samo Vošnjak, Anton Lukac, Joseph Šmid, Carl Peršl, Emil Knific, Aloz Korže), med 20 poročniki pa 7 (Emanul Šufraj, Michael Lukanc, Joseph Mlakar, Emmerich Cvahte, Milan Ženko, Stanislaus Zorko, Rudolf Knez). To pomeni, da je bilo leta 1913 med nižjimi oficirji vsaj 18 % Slovencev. To število se je torej v skoraj 100 letih, odkar je 17. pešpolk prišel v Slovenijo (1817) oz. na Kranjsko, precej povečalo. Če pogledamo šematizem iz leta 1818, v njem ni mogoče najti nobenega slovenskega priimka. Po tem letu se je število ves čas povečevalo. V šematizmu iz leta 1850 so med nižjimi častniki že imena in priimki, ki jih lahko označimo za slovenska: August in Anton Debelak, Franz Urbas, Bartholomaeus Jerala, Joseph Baraga.

V celotni avstro-ogrski armadi je bilo sicer v začetku 20. stoletja 17.808 poklicnih oficirjev (Mocharitsch 2010, 35). V vojaškem statističnem letopisu iz leta 1900 je navedeno, da je bilo od tega Slovencev 0,6 %. Zgodovinar Deak (Familia Austria 2016) pa je naredil naključni preizkus iz v njem prišel do številke 0,8 %, kar ne odstopa veliko in pomeni, da je bilo v tistem času slovenskih častnikov v različnih enotah avstro-ogrske armade nekaj čez 100, od tega jih je bila okrog petina v 17. pehotnem polku.

Tabela 4.1: Etnična razdelitev poklicnih častnikov leta 1910 za celotno Avstro-Ogrsko v %

Nacionalnost	Vojaški statistični letopis 1910	Naključni preizkus Deaka
Nemci	80,0	55,0
Madžari	7,6	9,1
Čehi	5,3	8,1
Slovaki	0,1	0,4
Poljaki	2,3	3,3
Rutenci	0,2	0,4
Slovenci	0,6	0,8
Hrvati	2,8	2,1
Srbi	-	1,6
Slovani (skupno)	11,3	16,7
Romuni	0,6	1,6
Italijani	0,5	0,2
ostali (tujci)	-	0,2
mešane nacionalnosti	-	16,2
nedoločeno	-	1,2

Vir: prirejeno po Deak v Familia Austria (2016).

Zanimiv pa je tudi podatek, da je poleg nemščine leta 1870 govorilo slovensko 5,11 % častnikov (glej Tabelo 4.2), medtem ko jih je bilo 34 let kasneje teh že 7,3 % (Mocharitsch 2010, 45–46).

Tabela 4.2: Znanje jezikov poklicnih oficirjev (poleg nemščine)

1870		1904	
jezik	odstotek	Jezik	odstotek
1. italijanski	32,76	1. češki	47,0
2. češki	30,18	2. madžarski	33,6
3. madžarski	19,77	3. poljski	19,3
4. poljski	17,62	4. srbo-hrvaški	15,3

5. srbo-hrvaški	17,36	5. romanski	8,8
6. romunski	8,95	6. italijanski	8,5
7. rutenski	5,14	7. rutenski	7,8
8. slovenski	5,11	8. slovenski	7,3
9. slovaški	-	9. slovaški	6,9

Vir: prirejeno po Deak v Mocharitsch (2010, 45–46).

Sked (1979, 48) se sprašuje, ali so imeli Habzburžani posebno politiko, ki jo je poimenoval »loči in vladaj«. Osnova za to je bila izjava Franca I. ko je rekel: »Moji ljudje so med seboj tujci in to je v redu. Ne dobijo vsi enake bolezni ob istem času. Madžare pošljem v Italijo, Italijane pa na Madžarsko. Vsak opazuje svojega soseda. Ne razumejo se med seboj in sovražijo se med seboj ... Iz njihove antipatije se razvije red in iz skupnega sovraštva skupni mir« (Sked 1979, 48). V mogih primerih je to veljalo. A Skedu teze o tej obliki vladanja ni uspelo v popolnosti potrditi, saj so na primer statistične številke posameznih vojaških enot na posameznih ozemljih delno ovrogle to trditev. Tako je bilo januarja 1848 na italijanskem ozemlju pod poveljstvom Radetzkyja med 61 pehotnimi bataljoni avstrijske vojske 24 bataljonov italijanskih, kar je znašalo skupno 39 %. Sicer so Italijani v celotni avstrijski vojski sestavljali le 8,6-odstotni delež. Zato pa je bila zelo jasna politika nenehnega premikanja in pošiljanja polkov po celotni avstrijski monarhiji. Šlo je za zgodovinsko prakso z namenom vojsko zadržati kot integrirano celoto. S tem so želeli doseči in nazorno pokazati, da so posamezne enote imperialne in nikakor ne zasnovane na nacionalni osnovi (Sked 1979, 45–54).

4.8 Odnos med vojaki in oficirskim zborom

Jasno je bilo ločevanje med oficirskim zborom in navadnimi vojaki. O tem je pisal tudi avstrijski vojaški oficir Daniel Fenner von Fenneberg. V kritičnem delu Avstrija in njena vojska (von Fenneberg v Sked 1979, 39) je zapisal, da so bili navadni vojaki v enakem položaju kot heloti v antični Šparti. Oficirji so se izven dolžnosti izogibali vojakom, na dolžnosti pa so zavzemali stališče, da vojaki nimajo nobenih pravic. Med podrejenimi tako seveda oficirji niso bili priljubljeni. Velika večina se jih ni znala prilagoditi razmišljanju navadnih vojakov. V nobenem primeru niso znali ob stani pustiti striktno vojaško nadrejenega razmišljanja. Po von Fennebergu naj tudi nikoli ne bi na primer govorili s podrejenimi na istem razpoloženskem nivoju ali jih učili njihovih dolžnosti. Seveda so bili med njimi tudi

izjeme, najpogosteje je šlo za oficirje aristokratskega sloja ali tiste, ki so bili akademsko izobraženi. Med moštvom so si pridobili spoštovanje in naklonjenost. Predvsem so bili to tisti, ki so se zavzemali za izobraževanje navadnih vojakov. Nenaklonjenost oficirskemu zboru je bilo moč zaznati tudi na Slovenskem. V Kmetijskih in rokodelskih novicah so v članku Ljubezen do domovine (1847, 184) zapisali, da so v Podnanosu pripravili 20 vedrov novega vina za vojake domorodnega polka, ki so šli v začetku novembra z Razdrtega proti Ajdovščini in so počivali v Podnanosu. V pripisu pa je bila opazka, da so gospodom oficirjem postregli s starim vinom. Sked (1979, 41–42) piše, da je bilo vojaškim osebam do leta 1848 prepovedano tudi kakršno koli politično udejstvovanje. Pri častnikih se je to po omenjenem letu spremenilo. Ti so bili sicer tudi pred letom 1848 v drugačnem položaju kot navadni vojaki. Slednji so bili večinoma revni, neizobraženi in pogosto celo nepismeni. Ni bilo torej pričakovati, da bodo politično dejavni in vplivni. Niti si niso mogli privoščiti kupovati knjig. Če so bili torej politično aktivni, so to storili le iz enega namena, revolucionarne zarote. Metternich se je tega zavedal, zato je bila znotraj vojske aktivna tajna policija.

5 BOJNA AKTIVNOST IN JAVNA SODBA O POLKU

5.1 Zgodnje obdobje prihoda na Kranjsko

Od prihoda na Kranjsko je bil 17. pešpolk zelo malo prisoten v mestu in krajih, kjer mu je bil dodeljen naborni okoliš. V Ljubljani je obdobje miru preživel od leta 1817 do leta 1820. Funtek (1903, 49) navaja, da so takrat poslali prvi in drugi bataljon v Italijo, kjer se je razširil upor in so sodelovali v nekaterih bitkah. Kakšnih 300 mož pa se je v obeh bataljonih v Esteju zastrupilo s kruhom. V moko so namreč zmlili strupeno žitno glivo. Hujših posledic ni bilo, saj so kmalu okrevali. Drugi bataljon, v katerem je bilo 964 mož, se je spomladi nahajal v Milanu in je 8. aprila skupaj z ostalimi enotami sodeloval v bitki pri Novari proti piemonteški vojski. Po uspešnem boju se je nato preselil v Mantovo, kjer je že čakal prvi bataljon. Tam je zaradi podnebja, ki ga niso bili vajeni, zbolelo zelo veliko vojakov in 17. pešpolk naj bi tako izgubil skoraj 1000 mož (Capuder 2005, 115).

Po dveh letih so se vrnil v domače okolje. Medtem so tretji bataljon zavoljo številnih turških vpadov poslali na mejno območje. V nasprotju z Ljubljano, kjer je bilo vse mirno in življenje lagodno, je bilo na Dolenjskem in Notranjskem ogromno težav z vpadi, kot jim pravi Strobl (1911, 159–60), z bosanskimi razbojniki, ki so poleti 1826 vpadli v Kočevje, leto pozneje pa so napadli še grad v naselju Straža na Dolenjskem. Capuder (2005, 80) pa celo trdi, da je bil leta 1830 skoraj celotni polk na straži pred nepridipravi in je bila tako v Ljubljani zgolj ena stotnija, štiri prvega bataljona so se nahajale v Novem mestu in okolici, celotni tretji bataljon pa je bil v Postojni in njeni okolici. Leta 1831 je polk zaradi stalnih povečanih napetosti v Italiji ponovno odšel tja in bival v različnih krajih (Pesaro, Bologna, Milano), a o kakšnih hujših bitkah, ki bi se jih udeležil, ni zapisov. Po petih letih, ko so se predvsem zoperstavljali posameznim upornikom ter v prvi vrsti vzpostavljali red in mir, so se prvi, drugi in brambovski bataljon vrnil v Ljubljano, kjer so nato ostali vse do leta 1847.

24. septembra 1845 pa je bila polku izkazana posebna čast, ki dokazuje, da je bil med meščani Ljubljane in tudi širše 17. pošpolk zelo dobro sprejet ter precej spoštovan. V Kmetijskih in rokodelskih novicah (1845, 160) navajajo, da je polk zaradi dotrajanosti starih dobil tri nove zastave, ki jih je blagoslovil knez in škof Anton Alojzi. Prisoten je bil celotni polk, veliko visokih gostov in izredno velika množica ostalih ljudi. Botra zastave tretjega bataljona je bila ljubljanska srenja. Vojake, razen oficirjev, so nato na stroške mesta pogostili s kosilom, zvečer pa so jim omogočili brezplačno predstavo v mestnem gledališču. Oficirskemu zboru so

v kazinu pripravili veselico, kot je do tedaj niso pomnili, in kot so zapisali, je ta dan Ljubljčanom dolgo ostal v spominu (Kmetijske in rokodelske novice 1845, 160).

5.2 Revolucionarno leto 1848

V času narodnega prebujenja je bil polk ponovno poslan v Italijo in to že eno leto pred revolucionarnim 1848. Prvi bataljon se je na pot odpravil 1. novembra 1847 in s štirimi stotnijami odšel v Palmanovo, z dvema pa v Belluno. Medtem ko so štiri stotnije drugega bataljona dva dni kasneje krenile v Videm, preostali dve pa v Treviso.

Slutili so se, kot kaže, hudi boji. V Kmetijskih in rokodelskih novicah so ob odhodu v Italijo objavili pesem Franca Malavašiča z naslovom Slovo od c. k. slavniga kranjskega regimenta:

*Vojaki, z Bogam! kliče vse,
ko greste iz domačije,
in materam, očetam se
po licih solza vlije,
ko brat se poslovil s sestro
in bratcu milo da roko.*

*Kam greste zdaj, kam pelje pot
Vas zvoljene možake?
Roko poda vam krajnski rod,
objame vas junake.
Nej pelje pot vas kamor če,
skažite vredne Krajncov se!*

*Slovenci ste, slovenska kri
Vam v krepkih žilah teče,
in krepke imate pesti
sukati ojstre meče,
sovražnik ako bi prevzet
na skušnjo hotel vas imet'.*

*Ali Bog, ki da deželam mir,
nas dalje bo ohranil,
in On, ki je vse sreče vir,
ne bode svojih ranil:
zato se vzdignite možje,
sej Bog za vaše pota ve!*

*In če bi mogli svojo moč
poskusiti le s silo,
oserčje vaše v bitvi vroč'
ne bode se vklonilo;
zato junaki, ki greste,
rodil se vselej spomnite!*

*In ko poverne spet se čas,
de vas pripelje slava
ovenčane može do nas,
Vas čaka serčnost prava.
De zvesto vam poda roko.*

Ki vzame zdaj od vas slovo! (Malavašič 1847, 1).

Naposled sta po nekaj mesecih bivanja po raznih krajih 26. februarja 1848 oba bataljona prispela v Brescia. Mesec dni kasneje, točneje 21. in 22. marca, so se znašli v boju z uporniki. Slednji so po silnem uporuh zavzeli mesto in tako je bil naposled polk prisiljen k umiku. Ob tem so šteli izgube, ki so znašale: 14 mrtvih, 19 ranjenih in 102 pogrešana vojaka (Capuder 2005, 118–124).

Bojev še zdaleč ni bilo konec. Funtek (1903, 54) pa piše o junaških dejanjih Kranjcev. Izpostavil je desetnika 12. stotnije Matijo Černeta, ki je zgolj s 17 možmi, 1 poddesetnikom in 16 vojaki junaško zahodno od Verone branil malo razpadlo trdnjavo Rocco d'Amfo. V pogovore in predajo ni privolil, ampak se je pripravil na boj z več kot 100 uporniki. Ponoči, ko so ti napadli obzidje, je Černe mednje vrgel gorečo slamo in ob dobri vidljivosti streljal nanje. 5 upornikov je bilo mrtvih, ostali pa so se razkropili. Za to junaško dejanje je bil Černe kasneje nagrajen z zlato medaljo. Hvalospev so mu napisali tudi v Vedežu (1848, 7–8).

Izpostavili so njegovo pokončno držo, saj se ni vdal kljub temu, da so mu sovražniki ponujali denar. Ob obisku v Ljubljani konec junija 1848 in prejetju odlikovanja je od veselja jokal. Enako tudi skoraj vsi zbrani od vojvode, ostalih vojakov ter zbranih mladeničev. Naslednji dan so Ljubljančani zbirali denar in ga izročili njihovem junaku. Černe je od navdušenja dejal, da je sedaj še bolj vesel, saj vidi, da njegovo dejanje in hrabrost veseli tudi ostale. Pomembna pa je zaključna misel, kjer avtor nagovori ciljne bralce:

Slovenski mladenči! ne želim, de bi mogli iti kedaj v vojsko; ako bi se pa to vender poprej ali poznej zgoditi moglo, ondaj se spomnite in posnemajte serčniga in svojimu cesarju zvestiga Černeta! — Duhovni pa nas uče, de se moramo ne le za vero, ampak tudi za cesarja in domovino — ako je treba — bojevati in umreti (Vedež 1848, 8).

Besedilo odraža dokaj odklonilno stališče tedanjega kranjskega prebivalstva do vojaške službe. A če so mladeniči že odšli služiti cesarju, nikoli ni bilo vprašanje lojalnosti do vojaške službe, ki so jo opravljali izjemno hrabro. To dokazuje tudi popis bojev 4. avgusta 1848, ko se je polk izkazal kot eden najslavnejših in ga je gnala edina misel: »Kri in življenje za čast 17. polka! Naprej za domovino« (Funtek 1903, 61). Enako je veljalo za tretji bataljon, ki je 9. julija pred Benetkami odbil skoraj 20 tisoč uporniških mož. Kar pet Slovencev pa je bilo odlikovanih s srebrno medaljo (narednika Ecker in Jereb, desetnik Šiškar, poddesetnik Medič in vojak Jamnikar), ki so tako pripomogli k uspehu avstrijske vojske, ko je 5. avgusta zavlado premirje in uporniški boji za zedinjeno Italijo niso bili uspešni. Dokončno zmago si je avstrijska armada pod poveljstvom Radeckega, kjer so bili ves čas v sestavi tudi možje slovenskega polka, priborila 23. marca leta 1849. V obeh letih bojev v severni Italiji je bilo iz moštva 17. polka odlikovanih 59 posameznikov in praktično vsi so bili Slovenci (Strobl 1911, 174–177).

Tabela 5.1: Pregled odlikovanj v bitkah med letoma 1848 in 1849

Kraj in datum bojev	Zlata medalja za hrabrost	Velika srebrna medalja za hrabrost	Mala srebrna medalja za hrabrost	skupno
Brescia, 24. 3. 1848	/	/	1	1

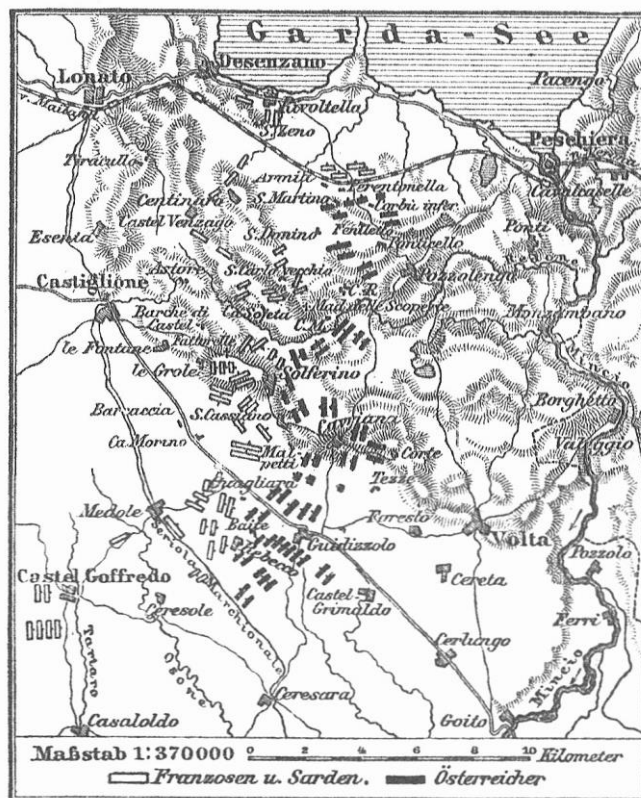
Montanara, 1848	/	1	/	1
Malghera, 6. 7. do 8. avgust 1848	/	/	5	5
Milano, 4. 8. 1848	2	4	18	24
Mortara, 21. 3. 1848	1	2	4	7
Bologna in Ancona 1848	2	4	10	16
Južna Tirolska, 1849	/	2	1	3
Komorn, 26. 6. 1849	1	/	1	2
Skupno	6	13	40	59

Vir: prirejeno po Strobl (1911, 178).

5.3 Bitka pri Solferinu 1859

Po vseh zapisih sodeč so se možje 17. polka enako herojsko bojevali in izkazali tudi deset let kasneje, ko je pri sosedih še vedno močno tlela ideja o zedinjeni Italiji. Avstrijska vojska se je tako južno od Gardskega jezera zopet spopadla z vojaškimi enotami Sardinije, ki so bile močno okrepljene z zavezniki Francozi. Skupaj so italijansko-francoske enote štejele 151.600 vojakov in so bile v precejšnji premoči, saj je bilo na avstrijski strani 133.000 mož. Spopad je imel izjemne razsežnosti, saj se je fronta razprostirala na kar šestnajstih kilometrih (glej Sliko 4.1). Po neuspeli bitki pri Magenti so odstavili vrhovnega poveljnika grofa Gyulaia. Mesto je prevzel sam cesar Franc Jožef I., ki pa ni imel nikakršnih izkušenj z vojnega polja in bitka pri Solferinu se je za Avstrijo končala kot krvav polom. Na njihovi strani je bilo skupno 22.500 mrtvih in ranjenih mož, pri Italijanih 5500 in Francozih 12.000 (Schweiger 2012, 8).

Slika 5.1: Zemljevid bojnega polja bitke pri Solferinu 1859

Vir: Zeno (2016).

V Italijo je odšlo 4592 mož 17. pešpolka in že na poti so ostali brez 154, kakor je v pismu stricu, ki so ga objavili v 20. številki Kmetijskih in rokodelskih novic (1859, 155–156), zapisal vodnik France Breclnik. V nesreči vlaka pred Verono je tako umrlo 25 mož, ranjenih je bilo 149. V telegrafu iz Verone, objavljenem v 26. številki Kmetijskih in rokodelskih novic (1859, 205), so javili, da je kranjski polk v kraju Pozzolengo na desnem krilu avstrijske armade bil bitko proti Sardincem in bil zelo uspešen. A v sredini je bila močnejša francoska vojska, ki je pri kraju Solferino porazila Avstrijce in po 12 urah so se tako morali umakniti. V telegrafu, ki je bil poslan le dan po krvavi bitki, še niso vedeli, kakšne so izgube, ampak so pričakovali, da bo kmalu prišlo do novih bojev in so si želeli, da bi pri tem polk in celotna vojska bolečino velikih izgub lahko nadomestila z zmago. Veliko zapisov o vzdušju po tako grenkem porazu ne obstaja. Tudi 29. številka Novic (1859, 228) je zadnjič z bojišča v Italiji pisala 20. julija, torej le slab mesec po tem, ko je bila bitka končana. Kako neizmerno so si želeli bitko dobiti, morda lahko med drugim zasledimo tudi v vprašanju, zakaj avstrijski cesar ni odbil Napoleonove mirovne ponudbe, ko je imel pa Francoz tako velike izgube in bi ga morda lahko zapustila sreča. Tudi Capuder (2005, 156) ni priznal poraza, saj je zapisal, da

avstrijska vojska ni bila popolnoma premagana in je Napoleon ni upal napasti.

Precej evforično kljub porazu dogodke popisuje Funtek v Spominskih listih (1903, 74–81). Moštvo se je zelo junaško 14 ur borilo in bilo enakovredno bitko z Italijani, medtem ko so ostali pod silo izjemnega pritiska popustili in bili premagani. V 17. polku je ob koncu statistika pokazala 68 mrtvih, 335 ranjencev in 70 pogrešanih mož. Izpostavljen pa je bil 2. bataljon, ki je dobil posebne pohvale poveljnika divizije Benedeka. Med 37 odlikovanimi vojaki je bilo 29 Slovencev, med njimi je bil, zanimivo, z zlato medaljo za hrabrost odlikovan trobentač četrte grenadirske stotnije Andrej Smük iz Novega mesta, ki je s trobljenjem ponovno na noge dvignil povsem omagano moštvo in jih iz prve vrste vodil za naskok (Capuder 2005, 153–156).

Tabela 5.2: Pregled odlikovanj v bitki pri Solferinu 1859

Kraj in datum bojev	Zlata medalja za hrabrost	Velika srebrna medalja za hrabrost	Mala srebrna medalja za hrabrost	skupno
Solferino, 24. 6. 1859	2	9	26	37

Vir: prirejeno po Strobl (1911, 202).

5.4 Bitka pri Custozzi 1866

Zadnja bitka avstrijske vojske leta 1866 na italijanskem ozemlju je bila uspešna. Takrat se je Avstrija s Prusijo borila za prevlado v deželi Schleswig-Holstein. Vnela se je sedemtedenska vojna in ena izmed prvih bitk v njej je bila 24. junija 1866 v Custozzi, kjer se je avstrijska vojska borila z Italijani, ki so sklenili zavezništvo s prusko stranjo. Boja se je udeležil tudi 17. pešpolk, ki je pod poveljstvom polkovnika Attemsa po Stroblu (1911, 207) razpolagal s 3316 možmi. Popiše skoraj identično situacijo kot pri bitki pred sedmimi leti. 17. polk se je namreč bojeval na desnem krilu. Italijanska vojska pa je imela tudi tokrat na bojišču veliko več mož. Na avstrijski strani jih je bilo 80.000, na italijanski pa kar 120.000. (Brittanica, 2016) A neorganiziranost, demoraliziranost in slabo vodenje slednjih je pomenilo zmagoslavje v tej bitki. »Bil je to junaški dan 1. bataljona,« je zapisal Capuder (2005, 162), v tem boju naj bi namreč v maršu prehodil kar 15 kilometrov. Na dan bitke je ob 10. uri ponoči nadvojvoda

Albrecht že javil Kmetijskim in rokodelskim novicam (1866, 2011), da je »po hudi bitki in veliki izgubi naša armada na vseh straneh sovražnika nazaj potisnila« in tako so Avstrijci zavzeli strateško pomembno CustoZZo, naselje na vrhu grebena nedaleč stran od Gardskega jezera. Albrecht še opisuje izjemno hrabrost vseh njegovih mož, ki so zajeli veliko topov in približno 2000 sovražnikovih vojakov. Navdušenje nad svojim moštvom je opisal s temi besedami:

Tovariši! To je najlepši trenutek mojega življenja, da Vam morem razglasiti to Najvišje priznanje. Boj, ki ga nam je vsilil sovražnik, ste započeli s prelepo zmago pri Gustozzi, na istih višinah, kjer smo že odločilno zmagali pred 18 leti. Bil sem priča Vaši hrabrosti, ki je zmagala navzlic prevelikim silam in silovitim napadom nasprotnikovim. Zaplenili ste topove in ujeli mnogo sovražnikov. Vsak izmed Vas se je bil kakor junak; nobena vrsta orožja ni zaostajala za drugo, vsaka je storila po svoje vse, kar se je sploh dalo storiti. Bili ste vredni lepe naloge, kakor sem Vam bil to že povedal pred vojno. Zdaj gremo proti novim naporom in, ako Bog da, v nove zmage (Funtek 1903, 88).

Kako junaški so bili slovenski vojaki, v Ljubljanskem zvonu (1914, 311) piše tudi publicist Vilko Mazi, ki so mu iz otroških let ostali živi spomini »slik nizkih gričev, posejanih z vitkimi cipresami«. Spominja se namreč, da so imeli skoraj v vsaki hiši – rojen je bil v Črnomlju – slike CustoZZe in Solferina.

Možje 17. polka so bili odlikovani s številnimi medaljami za hrabrost. Polkovnik Attems je pokazal, kako dobra duša je, in za odlikovanje predlagal kar 162 posameznikov. Komisija za dodeljevanje odlikovanj jih toliko seveda ni potrdila.

Tabela 5.3: Pregled odlikovanj v bitki pri CustoZZi 1866

Kraj in datum bojev	Zlata medalja za hrabrost	Velika srebrna medalja za hrabrost	Mala srebrna medalja za hrabrost	skupno
CustoZZa, 24. 6. 1866	1	23	38	62

Vir: prirejeno po Strobl (1911, 216).

V bitki pri Custozzi je življenje izgubilo 55 moških, ranjenih je bilo 156 in pogrešanih 75. Polk je še nekaj časa ostal na italijanskem ozemlju in se na Kranjsko vrnil septembra 1866. Potem ko je Avstrija po bitkah na Češkem izgubila vojno s Prusijo, plačala veliko odškodnino in izgubila Benečijo (Funtek 1903, 89).

5.5 Zasedba Bosne in Hercegovine 1878

Zadnja bojna aktivnost 17. pešpolka pred prvo svetovno vojno je bila udeležba v zasedbi Bosne in Hercegovine leta 1878. Dogodki so bili izjemno dobro popisani v časnikih in še bolj natančno tudi v 384 strani dolgem delu Jerneja Andrejka z naslovom Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini. Tako se ni treba opirati zgolj na Stroblovo in Capudrovo Zgodovino 17. pešpolka, za katero je v spremnem besedilu Švajncer (v Capuder 2005, 183) opozoril, da »gre za knjigo z avstrijskim propagandnim poslanstvom«, za kar je sicer označil tudi Andrejkovo delo, s čimer pa se ne strinja Sajovic (v Andrejka 2004, 388), ko trdi, da se je ta avtor »zadržal v mejah dobrega okusa«.

Za razliko od dogajanja v dveh desetletjih v Italiji in bojev slovenskih fantov na zahodnem ozemlju, ko si je javnost želela predvsem miru, je ob nemirnem dogajanju na jugu v slovenski javnosti vladalo drugačno vzdušje. Kot sta ugotovila Zajc in Polajnar (2012, 59) so časniki z navdušenjem pisali o uporih Slovanov v Hercegovni, kar je tudi »simbol upora Slovencev in ostalih Slovanov v Habsburški monarhiji. Simbol prihajajoče zmage slovanskega nacionalizma.« Tudi v pismu vojaškega kaplana, objavljenega v časniku Dom in svet, je zaznati popolnoma enake težnje (Svetina 1888, 91). Ob tem pa je popisal, kako je bil na ljubljanskem kolodvoru 9. junija 1878, ko je 17. polk odhajal v Bosno in ga je prišlo pospremit veliko ljudi. Dodaja, da je »bilo navdušenje toliko in tako splošno, da so se zatopili vsi žalostni glasovi«. Tudi Andrejka (2004, 18) piše o nepreglednih množicah, ko je polk odrinil iz Trsta proti Ljubljani in ob poti so jih ljudje vseskozi veselo pozdravljali.

13. julija se je moštvo odpravilo v Bosno, 17. polk pa je bil dodeljen 2. diviziji in je sodeloval najprej v boju pri Rogeljah in nato še pri zasedbi Jajca 7. avgusta. Ta datum je kasneje postal tudi polkovni datum, saj je pet stotnij kranjskega polka proti številčnejšim Turkom na levem krilu priborilo odločilno zmago. Je pa zato utrpel 17. polk največ izgub med vsemi avstrijskimi enotami, 9 mrtvih in 83 ranjenih. Pomembno je izpostaviti še bitko pri Livnem, kjer sta kot samostojni enoti sodelovala 1. in 3. bataljon (Strobl 1911, 257–271).

Kako uspešni so bili slovenski fantje, lahko preberemo v Funtkovih (1903, 95) zapiskih, ki navajajo poveljnika divizije Wuttenberga: “Boljših vojakov ni, nego so vojaki tega polka in slavnega 10. lovskega bataljona.” Njihov poveljnik nadvojvoda Ivan Salvator se je strinjal in bil še bolj nazoren: „Kjer stoji 17. polk, tam ne stoji navaden, ampak železen zid, ki ga pač ne predere nihče" (Funtek 1903, 95).

Te besede so bile tudi uradno potrjene pri podeljevanju častnih odlikovanju možem 17. polka.

Tabela 5.4: Pregled odlikovanj pri zasedbi Bosne in Hercegovine 1878

Kraj in datum bojev	Zlata medalja za hrabrost	Velika srebrna medalja za hrabrost	Mala srebrna medalja za hrabrost	skupno
Bosna in Hercegovina, 1878	2	15	53	70

Vir: prirejeno po Strobl (1911, 216).

Tudi primerjava z ostalimi vojaškimi enotami, udeleženi v zasedbi Bosne in Hercegovine, pove veliko. 17. pehotni polk je namreč prejel precej več odlikovanj kot ostali. 22. pehotni polk je prejel 58 medalj za hrabrost, 53. pehotni polk 57 in 46. pehotni polk 44. Poleg tega so častnikom kranjskega polka podelili še 15 vojaških zaslužnih križcev, 1 zlati zaslužni križec in 5 redov železne krone (Strobl 1911, 276).

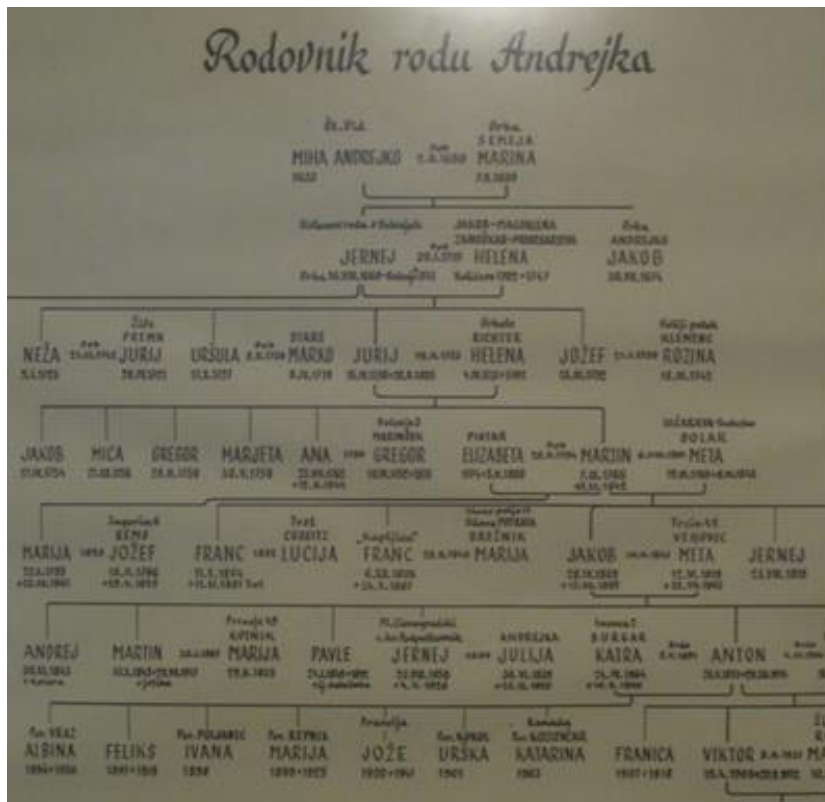
Izjemno slovesno so polk sprejeli ob vrnitvi v Ljubljano 26. novembra 1879, ko se je zopet zbralo ogromno ljudi in so jim v imenu mesta pripeli lovorov venec na zastavo (Andrejka 2004, 309–311).

6 JERNEJ ANDREJKA IN NJEGOVO DELOVANJE V 17. PEŠPOLKU

6.1 Kmečki rod

Jernej Andrejka se je rodil 20. avgusta 1850 v majni podeželski vasi Dolenje v današnji občini Domžale. Čeprav Rugale (2010, 15) navaja, da je izhajal iz »preprostega rodu slovenskega podeželja«, je treba dodati, da je bila domačija Hudmanovih, kakor se je in se še vedno reče po domače kmetiji v Dolenjah 4, nekoliko premožnejša domačija. Moj oče Mihael, pravnuk Jernejeve sestre, pravi, da so bili Hudmanovi, kot se je reklo некоč, »gruntarji« in so imeli precej zemlje. V okolici, danes bi rekli na območju Krajevne skupnosti Rova, ki je po površini največja v Občini Domžale, je imela več le graščina na Kolovcu. Rudolf Andrejka (1934, 6) piše o mogočnih hlevih, drvarnicah, svinjaki, skednjih in kozolcih. Kakor tudi, da je bil rod Andrejkovih zelo močen in so vsi živeli zelo dolgo, vsi so dočakali vsaj 75 let. Živeli pa so na tem mestu že preko 200 let, kar dokazuje tudi družinsko drevo, ki ga še vedno hranijo domači v Dolenjah. Jernej Andrejka je bil peti rod Andrejkovih na tej domačiji.

Slika 6.1: Družinsko drevo Andrejkovih v Dolenjah

Vir: Andrejka (2009b).

Ker so bili pri Andrejkovih nekoliko premožnejši, sta starša Jakob in Marjeta Jerneja lahko šolala. Njegova mati si je želela, da bi postal gospod in ga je zato pri devetih letih poslala v šolo v Šentvid, ki pa jo je zaradi strogosti učitelja prenehal obiskovati. Pri dvanajstih letih se je začel šolati na Brdu pri Lukovici, saj v rovski občini takrat še niso imeli šole. Zgodba pa se je ponovila – ko ga je udaril učitelj, ni šel več tja in je tako za eno leto prekinil šolanje, za kar pa se je kasneje kesal. Nato je odšel v zasebno šolo na Rovah, pri štirinajstih pa v Kamnik, kjer je opravljal izpite in so ga zaradi preslabega znanja nemščine sprejeli v drugi razred (Andrejka 1934, 55–65). Vse tri razrede do konca šolanja v Kamniku se je izkazal z odličnim uspehom in v posebnih dokumentih, kjer so razvrščali učence, je bil Jernej Andrejka vedno najboljši – v tretjem razredu med 45 in četrtem med 25 učenci, s čimer si je prislužil častno nagrado. Leta 1868 je odšel na gimnazijo v Ljubljano in tam opravil tri letnike. V prvem in drugem je bil že med boljšimi in je v letnem poročilu gimnazije označen s krepko pisavo za odličen uspeh (Jahresbericht des kais. königl. Obergymnasium zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1868, 1869 in 1870).

Tretji letnik je končal s slabšim uspehom, kar je bila posledica velike žalosti, ko je bil na naboru potrjen za vojaško službo. V Mladostnih spominih (1934, 56–57) je obžaloval, da je izpustil leta šolanja v Šentvidu in na Brdu, ter ugotovil, da bi »pridobil pet let in prav lahko bi postal gospod kaplan ali celo dekan, česar si je mati vedno tako srčno želela«. Zato sta skupaj jokala, ko so ga »zoper voljo iz 3. gimnazijskega razreda utaknili v vojaško suknjo«.

6.2 V vojaški službi

Andrejka je bil dodeljen v 11. četo, kar je pomenilo, da je konec leta 1870 odšel k 17. polku na sever Italije v mesto Trento. Tam je na preizkusu novincev tričlanska komisija ugotovila, da je še »posebno sposoben« (Andrejka 1934, 88), čeprav jim je posebej povedal, da ga vojaška služba ne zanima, in si je izmislil, da mu je umrl brat, da ga je oče določil za naslednika kmetije in zato prosi za odpust iz vojske. Niso mu ugodili, on pa se je še naprej skrivaj ves čas učil in pripravljaj na nadeljevanje šolanja v Ljubljani. Do tega pa ni prišlo, saj so mu 15. septembra 1871 sporočili, da je bil določen za kadetsko šolo v Innsbrucku, kar je bil, kot je zapisal (Andrejka 1934, 101), »odločilen dan za mojo usodo« in še isti mesec se je odpravil tja. Tam je bil skupaj s še šestimi Slovenci, skupno je bilo novih kadetov 32. Dve leti, kolikor je prebil v kadetnici v Innsbrucku, sta bili zanj zelo mučni, saj se je tega obdobja

spominjal, da »toliko stradanja kakor v moški kadetnici nisem pretrpel niti prej niti pozneje v živiljenju« (Andrejka 1934, 114).

Nato pa se je na vojaško službo privadil, še posebej potem, ko je prišel 4. oktobra 1873 v Trst, kjer je bil nastanjen 17. pošpolk. Tam mu je bilo veliko lažje, lahko bi rekli celo prijetno, saj je tam bival njegov stric Franc Andrejka, visoki tržaški uradnik in zaveden Slovenec, ki mu je veliko pomagal. Pogosto je tako zahajal k sorodnikom, kjer je spoznal tamkajšnje okolje in znamenitosti. Da sta bila res povezana, priča tudi sporočilce, ki ga je Franc 24. avgusta 1876 poslal Jerneju in v njem zapisal: »Gospod poročnik Jernej! Bog ti daj zdravje srečo in te obderži pametnega.« (Andrejka, 1876).

Slika 6.2: Dopisnica Franca Andrejka

Vir: Andrejka (1876).

Medtem je napredoval v čin poročnika, še posebej pa je rad videl Fančevo hčerko Julijo, o kateri je govoril z izbranimi besedami, »bila je solce cele rodbine« (Andrejka 1834, 125). V Trstu je ostal vse do leta 1878, ko je bil 17. pošpolk mobiliziran z namenom zasedbe Bosne in Hercegovine. Takrat je še zadnjič obiskal strica Franca in hkrati spoznal, da se je zaljubil v sestrično Julijo ter sklenil, da se bo, če se vrne s svojega prvega bojnega udejstvovanja, poročil z njo (Andrejka 1834, 83–125).

Slika 6.3: Družinska fotografija Andrejkovih (Jernej levo zadaj, mati Marjeta druga z desne na sredini, oče Jakob tretji z desne na sredini in Julija, ki sedi skrajno levo)

Vir: Andrejka (2009a).

6.3 Vloga v zasedbi Bosne in Hercegovine

V Bosno in Hercegovino se je 17. polk in z njim kot poročnik v 2. stotnji 1. bataljona Jernej Andrejka odpravil 12. julija 1878. Udeležil se je vseh treh bitk pri Rogeljah, Jancu in pri zasedbi Livna. Andrejka se je zelo izkazal predvsem pri slednjih dveh. Za svoje delovanje je prejel dve odlikovanji: posebno priznanje (BA – belobenden Anerkennug) in vojaški zaslužni križec (Militär Verdienstkreuz), ki so mu ga podelili 9. decembra 1878. Prislužil si ju je zaradi preudarnosti in energije, ki jo je izžareval in vlival svojim soborcem. Med potekom spopada pri Jajcu je na odprtem polju tekel in svojim možem zaklical: »Nobenemu se ne bo nič zgodilo, sledite mi!« (Strobl 1911, 272). Pri boju za zavzetje Livna je 27. septembra 1878 kril menjavo straže Strohmayerjevega oddelka in vodil reševanje poškodovanih vojakov. Zvečer istega dne pa je razsodno in učinkovito preprečil preboj sovražnih turških enot (Strobl 1911, 272).

Po kar nekaj letih je bil tudi za to dejanje povišan v plemiški rod in prejel predikat Livnograjski. Prejel je dedno plemstvo, grb rodbine Andrejka (glej Sliko 5.4), ki ga je Rugale opisal takole:

Razcepljen modro-srebrn ščit, iz dna ščita se dvigajo gorski vrhovi; v desnem polju so vrhovi zlati, na njih stoji srebrn stolp s cinami in streho, črnimi vrati in črnim oknom, na strehi je navzgor obrnjen srebrn polmesec; v levem polju so vrhovi rdeči, na njih stoji rdeč lev z iztegnjenim jezikom, v dvignjeni šapi drži meč z zlatim ročajem. Nad ščitom kronan turnirski šlem s srebrno-modrim in srebrno-rdečim pregrinjalom. Iz krone raste enak lev, kot je v ščitu (Rugale 2010, 15).

Slika 6.4: Grb rodbine Andrejka

Vir: Mariano Rugale (2010, 15).

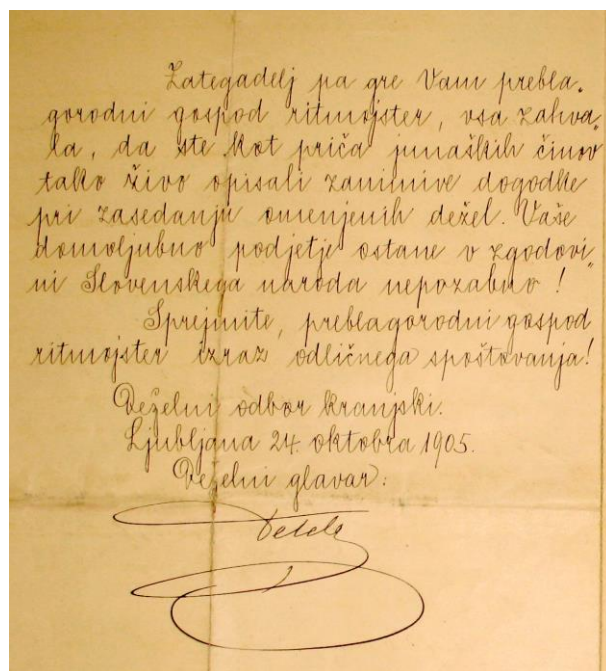
Kako je bilo Jerneju Andrejki mar za sovojake in kako močno je bil povezan s svojim moštvom ter slovenskimi soborci, priča dogodek, ko je bil desetnik Ivan Pavlišič v boju pri Livnem težko ranjen v noge in je zaklical: »Imam še dve roki za orožje in se še lahko borim za cesarja in domovino.« (Capuder 2005, 178). Andrejka je v njegovo čast organiziral zbiranje denarja, da so lahko na pokopališču v Semiču postavili spomenik hrabremu vojaku. O tem so se takrat razpisali praktično vsi slovenski časniki. V Slovincu so dogodek, ki ga je spremljalo zelo veliko ljudi, zabeležili med drugim takole:

Za pok. Pavlišiča se je zelo zanimal prebl. g. Jernej Andrejka, ritmojster c. k. garde, in sam nabral potrebni denar za spomenik. Na spomenik je ukazal zapisati sledeči napis: »Tukaj počiva Janez Pavlišič iz Vrtače, desetnik 17. peš-polka, imetelj srebrne svetinje za hrabrost 1. in 2. reda, roj.25. dec. 1855. f. 2. proa. 1888. — Kdo je mar? — Ta pogumen korenine — Je slovenski oratar. — Postavili predstojniki in dobrotniki vzorno hrabremu vojaku. Roglje 5/9., Jajce 7/8., Livno 26/9. 1878. (Slovenec, 1899).

Posebno čast je Andrejka doživel s tem, ko je popisal dogajanje ob okupaciji Bosne in Hercegovine. Njegova knjiga Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini je bila leta 1904 natisnjena v kar 90.000 izvodih. Strobl (1911, 321) je bil nad tem presenečen, saj so, kot je zapisal, tolikšne naklade dosegli le romani zelo znanih francoskih pisateljev, kot so bili Dumas, Zola in Prevost. Pri tem je opozoril tudi na dejstvo, da je bil francoski jezik veliko bolj razširjen kot slovenski, ki so ga govorili na zelo majhnem ozemlju. Primerjal ga je celo s Prešernom in dodal, da ni izključeno, da bo Andrejkov priimek kot zvezda zasijal na literarnem nebu. Nadporočnik Drennig je šel še dlje s hvalospevi Andrejki. Zatrjeval je, da je to najboljše delo slovenske literature. Tudi v vseh slovenskih časnikih so objavili recenzije knjige in vsi izrazili zelo pozitivno mnenje. V Ljubljanskem zvonu je Žvab (1905, 55) zapisal, da »prav od srca želimo, da bi nam priznane pisateljske vrline g. pl. Andrejke naklonile še marsikaj lepega«. Andrejka je dva izvoda knjige poslal tudi kranjskemu glavarstvu in od tam je dobil 24. oktobra 1905 pismo zahvale glavarja Detela, končano s temi besedami:

Zategadelj pa gre Vam gardni gospod ritmojster, vsa zahvala, da ste kot priča junaških činov tako živo opisali zanimive dogodke pri zasedanju omenjenih dežel. Vaše domoljubno podjetje ostane v zgodovini Slovenskega naroda nepozabno! Sprejmite, preblagorodni gospod ritmojster izraz odličnega spoštovanja (Detela 1905).

Slika 6.5: Pismo kranjskega glavarja Detele

Vir: Detela (1905).

Ferdinand Strobl von Ravelsberg (1911, 370–371), ki je zelo natančno popisal zgodovino 17. pešpolka, je glede na vse omenjeno v zadnjem poglavju med pomembne može uvrstil tudi Jerneja Andrejka. Označil ga je za moža s preišljenim delovanjem, ki je veljal za zelo dobrega opazovalca. Pisati pa je začel, ker je mu je bilo, tako kot mnogim možem med dolgimi zimskimi večer v vojnih enotah, dolgčas. Tako je pod vzdevkom Dolenjski za Ljubljanski zvon pisal črtice iz vojaškega življenja. Redno si je dopisoval z urednikom Viktorjem Bežekom, ki ga je zelo spodbujal k pisanju. V dopisnici z 9. januarja 1898 je ta napisal, da se priporoča »za podobne zanimive sestavke in dovoljujem si opazko, da čim večkrat boste pisali tem večjo pisateljsko rutino dobite« (Bežek 1898).

6.4 Vojaška napredovanja in odlikovanja

Po okupaciji Bosne in Hercegovine se je Jernej Andrejka leta 1879 vrnil v Ljubljano in že naslednje leto napredoval v nadporočnika. Vse do leta 1893 je nato služboval pri 17. pešolku v Ljubljani in Celju. Z izjemo leta 1888, ko je aprila znova odšel v Bosno. Tokrat kot poveljnik 16. stotnije, saj mu je bila dodeljena potem, ko je bil dotedanji stotnik Androli prestavljen v drugo enoto. Ker mesta ni želel nihče prostovoljno prevzeti, je pripadlo najstarejšemu nadporočniku v polku. Kot je napisal Andrejka (2005, 313), je od doma odšel

zelo težko, saj je bil že poročen z Julijo Andrejka, s katero sta imela dva otroka. Na zasedenem ozemlju v mestu Trebinje so morali odbiti predvsem vpade posameznih hajduških čet, a kakšnih večjih bojev v svoji knjigi Andrejka ni popisal. Kot piše Funtek (1903, 99), so možje četrtega bataljona v Trebinjah, tam so bili štiri leta, predvsem delali ceste, gradili mostove in podobno. Jernej Andrejka se je tako že eno leto po odhodu vrnil v Ljubljano in se leta 1893 s polkom preselil v Celovec. Tam je tudi zaključil službovanje v 17. pešpolku, kjer je dosegel čin stotnika 2. stopnje (glej Tabelo 6.1). Leta 1895 je bil premeščen k cesarski gardi na Dunaju in se je kot major upokojil leta 1909. Tudi potem je še napredoval in nazadnje dosegel čin podpolkovnika (Grum, 2016).

Tabela 6.1: Seznam napredovanj Jerneja Andrejka

Datum	Čin
6. avgust 1872	desetnik
6. oktober 1873	naddesetnik
1. november 1873	kadet
26. februar 1874	narednik
1. november 1875	poročnik
1. november 1880	nadporočnik
1. maj 1888	stotnik
1. maj 1907	major
21. junij 1911	podpolkovnik

Vir: prirejeno po Andrejka (2009c).

Prva odlikovanja si je Jernej Andrejka prislužil po bojih v Bosni in Hercegovini. Prvo že takoj po vrnitvi v domovino 20. oktobra 1878, drugo pa konec istega leta. V skoraj 40-letni vojaški službi je prejel skupno deset odlikovanj (glej Tabelo 6.2).

Tabela 6.2: Odlikovanja Jerneja Andrejka

Leto odlikovanja	prejetja	Odlikovanje
1878		vojaški križec za zasluge z vojnim okrasjem
1878		vojna medalja

1890	vojaška medalja za zasluge na traku vojaškega križca za zasluge
1895	vojaški službeni znak 3. razreda za častnike
1898	jubilejna dvorna medalja
1898	jubilejna spominska medalja za oborožene sile
1908	jubiljeni dvorni križec
1909	viteši križec reda Franca Jožefa
1910	vojaški službeni znak 2. razreda za častnike
1917	srebrna vojaška medalja za zasluge na traku vojaškega križca za zasluge

Vir: prirejeno po Andrejka (2009c).

6.5 Navezanost na domače kraje

Rudolf Andrejka (1928, 76) se je ob smrti svojega očeta spominjal, da je slednji redno poleti prihajal v rodno Dolenje k staršem in sorodnikom, ki se jih ni sramoval. Na domačiji si je za tovrstne priložnosti uredil sobo, kjer je bival. Njegov brat Anton (Andrejka, 1914), takratni gospodar Hudmanove domačije, je dal overiti izjavo, da imajo Jernej in njegovi pravni nasledniki »pravico stanovati v tej sobi vsakič tako dolgo dokler se jim poljubi. Ako bi kdo od mojih pravnih naslednikov to pravico odrekel ali izpodbijal, potem mora povrniti mojemu bratu ali njegovim pravnim naslednikom vse stroške, to je tristo kron v zlatu.« V časniku Jutro (1926, 101) so drugi dan po smrti Jerneja Andrejka zapisali, da je pomagal zgraditi ljudsko šolo na Rovah, poskrbel za podporo vodovodu in drugih koristnih napravah v vaseh Rova, Žiče, Zagorica in Dolenje. Leta 1898 so ga zato razglasili za častnega občana občine Rova. Če pogledamo spletno stran Turistično kulturnega društva Rova, ga imajo za znamenitega še danes. Jesenovec pa v članku (Turistično kulturno društvo Rova, 2016) pod rubriko Znamenitosti in izleti piše, da sta v današnjem obdobju s sinom Rudolfom, tudi pisateljem, skoraj popolnoma neznana človeka.

Jernej Andrejka je praktično edini med slovenskimi častniki, ki nikdar ni zatajil slovenskih korenin, temveč jih je tudi poudarjal, je v nekrologu pisal Polec (1926, 101). Rudolf Andrejka (1928, 76) pa dodal, da se je tega njegov oče zavedal »nekako v slutnji celotnega slovenstva, ki je moralo zadeti prej ali slej ob ponemčevalne namene tedanjega avstrijskega vojaštva«. Med bivanjem na Dunaju se je, kot pišejo v Jutru (1926, 101), rad udeleževal tamkajšnjih prireditev slovenske mladine. Nekaterim dijakom je priskrbel štipendije. Pomagal je tudi bivšim vojakom in jim s svojim vplivom pomagal do dobrih državnih in zasebnih služb. Po

prepričanju je bil vojak, ga še opisuje Polec (1926, 101), ki je imel »v sebi vrline častnika starega kova, neustrašnost v vsakem pogledu, odkritosrčnost, moški ponos, resnično kavalirstvo«, medtem ko je bil tudi dobrosrčen in je gojil ljubezen do svoje zemlje in rodu.

7 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN ZAKLJUČEK

Hipotezo, da se je **v delovanju slovenskih vojakov 17. pešpolka avstrijske vojske izkazalo, da so bili le-ti vseskozi lojalni tedanji avstro-ogrski državi, njenemu cesarju – kralju in vojaški prisegi**, lahko na podlagi navedenega potrdim.

Hipotezo, da je **kljub uspešnemu in lojalnemu služenju gospodarjem na Dunaju Jernej Andrejka, kot primer vojaka, ki je zasedal pomembno mesto v vojaški službi, ostal zaveden Slovenec**, lahko na podlagi navedenega potrdim.

Slovenski fantje so v 19. stoletju množično popolnjevali avstrijske vojaške enote. Kako veliko, se čudijo v Novicah (1848, 250), kjer navajajo, da je samo v dveh letih od 1848 do 1850 Kranjska dežela skupno dala 6675 mož v različne vojaške enote, od tega jih je šlo 2774 v 12 transportih v severno Italijo k 17. pešpolku. Njihovo aktivnost so vsak v svoji polkovni zgodovini napisali trije avtorji Karol Capuder, Anton Funtek in Ferdinand Strobl von Ravelsberg. Ob prebiranju njihovih del je zaslediti polno junaških dejanj slovenskih fantov, ki so z vso odgovornostjo izpolnjevali vojaško prisego in si pridobili številna vojaška odlikovanja. Capuder (2005, 125) je zapisal, da so v Italiji poskušali desetnika Černeta prisiliti k vdaji, a on se ni dal in z besedami »hrast se omaje in hrib, zvestoba Slovencev ne gane«. Z njim naj bi se strinjali tudi ostali vojaki, ki bi, kot je navedel Capuder, raje umrli kot sramotno obljubo prelomili. Tudi ostali dve knjigi dogodek opisujeta skoraj povsem identično. Švajncer je v spremni besedi Capudrove knjige nad temi enostranskimi zapisi razočaran. A razume, da je Capudrovo delo »nastalo v državi in razmerah ter časih, ki drugega, kot nekritično slavljenje, niso dopuščali«. (Švajncer v Capuder 2005, 180–187) Enako je bilo tudi z vojaki, ki so morali v duhu tedanjega časa in razmer slediti cesarju. Sajovic (Andrejka 2004, 384) jih razume, saj je bila to takrat za njih edina domovina »in kot taka tisti čas najboljša«, in tudi Jernej Andrejka je tisti čas razmišljal tako. A kot pišejo v časniku Jutro (1926, 101), se je Jernej Andrejki kasneje za razliko od velike večine preostalih slovenskih častnikov uspelo ubraniti protislovanskemu duhu »ohranjajoč sebi in svojim slovensko narodno zavest« (1926, 101). Preselil se je z Dunaja v Ljubljano, pomagal krajanom in sorodnikom. Bil je skrbnik nečaka Matije Kotnika, ki sta mu umrla starša. Drugemu nečaku Francu Kotniku pa je priskrbel službo v davčnem uradu na Brdu. (Iglič in Kornik 2002, 20) Da je zaveden Slovenec, je zapisal tudi Žvab (1905, 55), ko je iz predgovora knjige Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini razbral, da je Jerneja Andrejka pekla vest, ker

je ugotovil, da »nima slovenska književnost nikakve knjige, niti obširnega spisa na vojaškem polju, ki bi slavil v tolikih vojnah dokazano izredno hrabrost« (Žvab 1905, 55).

8 LITERATURA

1. Andrejka, Anton. 1914. *Priznava pravice*. Ljubljana: osebni arhiv Matije Andrejka.
2. Andrejka, Franc. 1876. *Dopisnica*. Ljubljana: osebni arhiv Matije Andrejka.
3. Andrejka, Rudolf. 1928. Jernej Andrejka–Livnogradski. *Koledar Družbe sv. Mohorja*, 1928. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-DTYPFCPJ> (29. avgust 2016).
4. Andrejka, Jernej in Andrejka Rudolf. 1934. *Mladostni spomini*. Ljubljana: samozaložba.
5. Andrejka, Jernej. 2004. *Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini 1878*. Ljubljana: Založba Karantanija.
6. Andrejka, Matija. 2009a. *Družinska fotografija Andrejkovih*. Ljubljana: osebni arhiv Matije Andrejka.
7. --- 2009b. *Družinsko drevo rodbine Andrejka*. Ljubljana: osebni arhiv Matije Andrejka.
8. --- 2009c. *Hauptgrundungsbatt Jerneja Andrejke*. Ljubljana: osebni arhiv Matije Andrejka.
9. *Beleuchtung der statistischen Details über Oesterreichs Militair-Macht, sein Heerwesen und dessen militairische Verfassung von M. Carriere*. 1856. Keiserslautern & Leipzig: Meuth.
10. Bežek, Viktor. 1898. *Dopisnica*. Ljubljana: osebni arhiv Matije Andrejka.
11. Breclnik, France. 1859. Dopisi iz Verone. *Kmetijske in rokodelske novice* 17 (20). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FQC0H1ZB/0dfb2601-70c9-45d6-adee-5489413b0b32/PDF> (30. julij 2016).
12. Britannica. 2016. *Battles of Custoza*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/battles-of-Custoza> (18. avgust 2016).
13. Capuder, Karol. 2005. *Zgodovina C. in Kr. pešpolka št. 17*. Ljubljana: Karantanija.
14. Carriere, M. 1854. *Oesterreichs Militar-Macht: Sein Heerwesen u. dessen militarische Verfassung*. Leipzig: Rimmelman.
15. Detela, Oton. 1905. *Pismo Jerneju Andrejki*. Ljubljana: osebni arhiv Matije Andrejka.
16. Familia Austria. 2016. *Sprachen beim Militär im alten Österreich*. Dostopno prek: <http://www.familia-austria.at/index.php/forschung-und-service/das-alte-oesterreich/834-sprachen-beim-militaer-im-alten-oesterreich#h8-regimentssprachen> (12. avgust 2016).

17. Fenner von Fenneberg, Ferdinand Daniel. 1847. *Oesterreich und seine Armee*. Leipzig: 16. Cabinet f. Literatur. Dostopno prek: <http://www.literature.at/> (2. avgust 2016).
18. Freiherrn von Wrede, Alphons. 1898. *Geschichte K. und K. Wermahcht*. Wien: L. W. Seidel & Sohn.
19. Funtek, Anton. 1903. *Spominski listi iz zgodovine c. in kr. pehotnega polka štev. 17. vitez pl. Milde*. Dunaj: C. kr. zaloga šolskih knjig.
20. Gažević, Nikola. 1974. *Vojna Enciklopedija*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
21. Gerold, Karl. 1833. *Handbuch der Militar-Geographie oder Erd- und Staaten – Kunde von Europa mit specieller Beziehung auf Kriegsfurung*. Wien: Neue Akademische Buchhandlung von Karl Gross.
22. Grum, Martin. 2016. *Andrejka plemeniti Livnograjski*. 2016. Dostopno prek: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi129586/> (16. avgust 2016).
23. Heufler, Ludovik. 1861. *Kratek opis Cesarstva Avstrijskega sploh in njegovih dežel posebej*. Dunaj: V c. kr. zalogi šolskih bukev.
24. Igljč, Aleš in Kotnik Matej. 2002. *Breg v Imovici*. Imovica: samozaložba.
25. *Jahresbericht des kais. königl. Obergymnasium zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres*. 1868. Ljubljana: Klasična gimazija Ljubljana. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-WH9CBVPB> (11. maj 2016).
26. --- 1869. Ljubljana: Klasična gimazija Ljubljana. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-V2Q72QH4> (11. maj 2016).
27. --- 1870. Ljubljana: Klasična gimazija Ljubljana. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NPOXXOK7>
28. *Jutro*. 1926. Jernej Andrejka. 5. maj 1926. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NXZRBMVL> (11. maj 2016).
29. *Kmetijske in rokodelske novice*. 1845. Domača povest, 1. oktober, 3 (40). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NW59C9BW> (30. avgust 2016).
30. --- 1846. Avstrijansko vojništvo, 28. oktober, 4 (43). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-7HNIMQIZ> (1. avgust 2016).
31. --- 1847. Ljubezen do domovine, 17. november, 5 (46). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MZ3V6FJO> (22. avgust 2016).
32. --- 1858. Nove bukve o kranjskem polku, 11. avgust, 16 (32). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-B81BVEX9> (11. avgust 2016).
33. --- 1859. Iz bojišča na Laškem. 29. junij. Dostopno prek:

- <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OVCKMD4K> (11. maj 2016).
34. --- 1860. Novičar iz domačih in tujih dežel. 27. junij. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NVQKF33Q> (3. junij 2016).
35. --- 1866. Novičar iz domačih in tujih dežel. 27. junij. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-9WCWLG79> (10. maj 2016).
36. --- 1882. Mnogovrstne novice. 2. marec. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-3M6UNSWR> (22. julij 2016).
37. Kranjc, Marijan F. 2016. *Kako sloveniti (prevajati) generalske čine avstroogrsko vojske?*. Dostopno prek: <http://freeweb.t-2.net/Vojastvo/Z19-prevodcinov.html> (15. maj 2016).
38. Lorenz, M. 2016. *Karten*. Dostopno prek: <http://www.mlorenz.at/maps.htm> (5. maj 2016).
39. Malavašič, Franc. 1847. Slovo od c. k. slavniga kranjskega regimenta. *Kmetijske in rokodelske novice* 5 (44). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-X5X61DW0> (4. avgust 2016).
40. Mazi, Vilko. 1914. Custozza–Solferino. *Ljubljanski zvon*. 311-312. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-484POKWZ/906c5411-aa64-4941-9569-aa89530d1401/PDF> (2. avgust 2016).
41. Mocharitsch, Thomas. 2010. *Ruthenische Militärterminologie in der Habsburgermonarchie. Diplomarbeit*. Dunaj: Universität Wien. Dostopno prek: http://othes.univie.ac.at/8833/1/2010-03-09_0111105.pdf (1. avgust 2016).
42. Oršolić, Tado. 2005. *O časničkoj izobrazbi, plaći i časničkom kadru u austrougarskoj vojsci s naglaskom na Dalmaciju*. Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 48, Zagreb-Zadar 2006.
43. Pavlović, Darko. 1999. *The Austrian Army 1838-66 (I): Infantry*. Oxford: Osprey Publishing.
44. Polec, Janko. 1926. Jernej Andrejka–Livnogradski. *Slovenec*, 5. maj.
45. Rothenberg, Gunther Erich. 1998. *The Army of Francis Joseph*. West Lafayette: Purdue University Press.
46. Rugale, Mariano in Preifalk Miha. 2010. *Blagoslovljeni in prekleti*, 1 del: plemiške rodbine 19. in 20. stoletja na Slovenskem. Ljubljana: Viharnik.
47. Schweiger, Alois. 2012. *Die Schlacht von Solferino 1859*. Leogang: Kameradschaftsbund Leogang.
48. Sked, Alan. 1979. *The Survival of the Habsburg Empire*. New York: Longman Inc.

49. Slovenec. 1899. Spomenik hrabremu vojaku. *Slovenec* 27 (229), 6. oktober. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-3KET98L6> (2. avgust 2016).
50. *Soča*. 1872. Razne vesti, 10. februar. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-1BRQUJXW> (27. julij 2016)
51. Stražar, Stane. 1988. *Ob bregovih Bistrice: od Rodice do Duplice in Radomelj z okolico*. Radomlje: Krajevna skupnost Radomlje.
52. Stergar, Rok. 1999. »Vojski prijazen in zaželen garnizon«: ljubljanski častniki med prelomom stoletja in prvo svetovno vojno. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
53. --- 2004. *Slovenci in vojska, 1867-1914: slovenski odnos do vojaških vprašanj od uvedbe dualizma do začetka 1. svetovne vojne*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
54. Strobl von Ravelsberg, Ferdinand. 1911. *Geschichte des k. und k. Infanterie-Regiments Ritter von Milde nr. 17*. Ljubljana: Kleinmayr & Bamberg.
55. Svetina, Ivan. 1888. Pisma vojaškega kapelana. *Dom in svet* 1 (6). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-9O6H9DJ4> (30. julij 2016).
56. Škratek, Gregor. 2011. *Delitev in upravno-teritorialna organiziranost slovenskega ozemlja od leta 1867 do leta 2010*. Maribor: Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru.
57. Štepec, Marko. 2010. *Slovenci in prva svetovna vojna 1914-1918*; Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
58. Švajncer, Janez J. 1992. *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Prešernova družba
59. --- 1996. *Vojna zgodovina: skripta*. Ljubljana: Uprava za razvoj MORS.
60. --- 1998. *Vojna zgodovina*. Ljubljana: DZS
61. Zajc, Marko in Polajnar, Janez. 2012. *Naši in vaši: Iz zgodovine slovenskega časopisnega dirskurza v 19. in začetku 20. stoletja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
62. Taylor, A.J.P. 1990. *Habsburška monarhija 1809 – 1918*. Zagreb: Znanje Zagreb.
63. Turistično kulturno društvo Rova. 2016. *Jernej in Rudolf Andrejka*. Dostopno prek: <http://www.rova.si/#!jernej-in-rudolf-andrejka/c272> (14. julij 2016).
64. *Vedež*. 1848. Novica. 1 (1). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4FCZDISF> (23. julij 2016).
65. Wandruszka, Adam in Urbanitsch, Peter. 1987. *Die Habsburgermonarchie: 1848-1918, Band V, Die bewaffnete Macht*. Wien: Der Österreichische Akademie der

Wissenschaften.

66. Wikipedia. 2015. *Pehotni polk*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Pehotni_polk, (20. november 2015).
67. Wikipedia. 2016. *List der k.u.k. Kampftruppen*. Dostopno prek: https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_k.u.k._Kampftruppen (24. april 2016).
68. Zeno. 2016. *Solferino*. Dostopno prek: <http://www.zeno.org/Meyers-1905/A/Solferino>.
69. Zwitter, Fran. 1966. *The Slovenes and the Habsburg monarchy*. Ljubljana: University of Ljubljana.
70. Žvab, Lovro. 1905. Književne novosti. *Ljubljanski zvon* 25 (1). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-F6XIKE0V/?query=%27keywords%3dlovro+%c5%bevab+1905%27&pageSize=25> (1. avgust 2016).